

Tuomio

The Project Gutenberg EBook of Tuomio, by Juhani Aho This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

Title: Tuomio

Author: Juhani Aho

Release Date: October 26, 2004 [EBook #13873]

Language: Finnish

Character set encoding: ISO-8859-1

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK TUOMIO ***

Produced by Tapio Riikonen

TUOMIO

Kolminäytöksinen näytelmä

Kirj.

Juhani Aho

WSOY, Porvoo, 1922.

HENKILÖT:

HANNA LINDH, omaa sukua von Falck. YRJÖ, hänen poikansa. AILI, hänen tyttärensä. EDVARD LINDH, kuvernööri. HILDA LINDH, hänen rouvansa. POLIISIMESTARI. REHTORI SAARINEN. PESONEN. TILTA.

Tapahtumapaikka läänin pääkaupunki. Aika routavuosien synkin aika ennen vuotta 1904.

ENSIMMÄINEN NÄYTÖS.

Kuvernööri Lindhin luona. Huone toisessa kerroksessa. Uudet huonekalut, epäaistikasta tusinatyyliä. Oikealla työpöytä ja telefoni. Vasemmalla sohva ja sen edessä pöytä ja tuoleja. Oikealla kaksi ovea. Vasemmalla ovi ja nurkkaikkuna, josta näkyy kylmä talvinen aamumaisema: kaupunki ja vanha kirkko ja sen edessä puisto huurteisine koivuineen. Talojen piipuista nousee vaaleita savuja suoraan ilmaan. Perällä kaksoisovi, joka vie korridoriin, missä näkyy alikertaan laskeutuvat raput. Uuni lämpiää.

PESONEN, vanhanpuoleinen mies, läänin vahtimestarin virkapuvussa, ottaa raskaasta laukusta esille kirjeitä ja asiakirjoja ja asettelee niitä pöydälle.

TILTA, keski-ikäinen ihminen, kohentelee uunia.

PESONEN. Kumpikos kääri se nyt oli kuvernöörille ja kumpiko tuonne lääninhallitukseen?

TILTA. Eikös niissä näy osoitteita?

PESONEN. Vaan saakos niistä sitten selvän niistä nykyajan osoitteista. Siinä se on se jokapäiväinen kiipeli. Eihän tuota ennen siitä ruotsistakaan paljoa, vaan olivathan toki puustavit kuitenkin samat... Joo, joo, aika aikaa kutakin... Se on nyt kai tämä pienempi sille itselleen ja isompi hallitukseen.

TILTA. Montakohan ilmiantoa lienee tuossakin taas? Rouva sanoo, että niitä tulee tukuttain joka päivä.

PESONEN. Tässä on kirje kuvernöörskalle.

Antaa sen Tildalle.

TILTA. Näkyy olevan nuoreltaherralta Helsingistä. Papalleen se ei enää milloinkaan kirjoita. Eikä neitikään. Eivät ilenneet omat lapsetkaan enää jäädä isän taloon. Ei tultu jouluksikaan kotiin. Että tekin viitsitte, vanha mies, tuon kuskipukilla istua ja kuletella häntä ympäri lääniä poikia arvannostoon ahdistamassa.

PESONEN. Eihän sitä, vaan kun on sääli sitä eläkettäkin--kun jo on lopuilleen kolmekymmentä vuotta tätä palvelusta tehnyt monen maaherran aikana. Pitikin pahan nenällä tulla tämän uuden komennon, juuri kun virka-aika oli täyttymässä. Katsahtaa syrjittäin kulmaina alta. Vaan tässähän tuo näkyy olevan Tiltakin.

TILTA. Sanoin jo itseni irti.

PESONEN. Milloinka?

TILTA. Juur'ikään viedessäni puita kuvernöörskan huoneeseen. Ei sitä kehtaa enää ihmisten eikä itsensäkiän tähden. Kun eivät tuttavat torilla enää tervehdikään, ja takanapäin haukkumasanoja heitellään: »Poprikohvin kätyrin kätyri, kätyrin kätyri!»--vaikka onhan minulla ne »Vapaat sanat» ja kaikki.

PESONEN. Ka, en ollut muistaakaan.

Kaivaa kengänvarresta kirjeen ja antaa sen Tildalle.

TILTA. No, siinähan ne on! Alkaa lukea. Tässä on juuri tästä meidän ... jopa sanotaan taas suoria sanoja ... kuulkaahan...

PESONEN. Hätäntyy. Elä sinä, Jumalan luoma, toki täällä niitä lehtiäsi lue! Mene toki, veikkonen, edes kyökkiin! Tilta lukee yhä. Päänsä kaupalla tässä ilmankin. Eilenkin, kun ajettiin kaupunkiin, niin vähän matkaa tuolla puolen tullin pomahti kivi metsästä kuomiin. Saattaa ne semmoiset sattua vielä kuskiinkin. Siihen ne vasta sattuukin. Ja mistä sen tietää, mikä vielä sattuu. Itsellään sillä ei ole mitään hätää kuomin sisässä. Kun jaksaisi vielä tämän talven.

TILTA. Kuulehan, mitä sanoo...

PESONEN. Ole ...

Menee.

ROUVA LINDH, keski-ikäinen, alakuloinen, vaaleaverinen, hyväntahtoisen näköinen, tulee saali hartioilla, aamuviluisena.

ROUVA LINDH. Yhä vain tätä pakkasta kestää. Tilta lisää vielä puita kaikkiin uuneihin. Katsoo lämpömittaria. Kolmekymmentä astetta.--Juna siellä kolisee, niin että kuuluu tänne asti. Ystävällisesti Tildalle. Mikä nyt sitten on oikein syynä siihen, että Tilta tahtoo jättää vanhan paikkansa?

TILTA. Ei vastaa.

ROUVA LINDH. Ja kesken vuoden?

TILTA. Kyllä kuvernööriska syyn tietää. On siitä ollut siksi paljon puhetta.

ROUVA LINDH. Joku on varmaan yllyttänyt Tiltaa.

TILTA. Kyllä minä ymmärrän yllyttämättäkin.

ROUVA LINDH. Tilta nyt sentään miettii, ennenkuin lopullisesti päättää.

TILTA. On jo mietitty.

Menee.

KUVERNÖÖRI LINDH, keski-ikäinen, harva tukka, hiukan kalju, pidätetyn hermostunut, epäluuloinen ilme kasvoilta, tulee peremmästä ovesta oikealta ja menee aukomaan postiansa.

TILTA. Tuo teekeittiön ja asettaa sen pöydälle sohvän eteen.

LINDH. Tildalle. On tapana sanoa hyvää huomenta.

TILTA. Huomenta.

Menee.

ROUVA LINDH. Laittelee teekeittiötä. Hän sanoi itsensä irti.

LINDH. Vai niin, ja mistä syystä?

ROUVA LINDH. Huohtaen merkitsevästi, hiukan katkerasti. Kai siitä syystä, mistä kaikki muutkin ihmiset ovat kääntäneet meille selkensä.

LINDH. Koettaa naurahtaa ja olla huoleton. Piiatkin! Mainiota! Kai se on »kansalaiskatkismuksen» huoneentaulussa niin käsketty. Hauska nähdä, että jalot opetukset lankeavat hyvään maahan. Soittaa telefonia. Poliisimestarille.--Haloo! Se on kuvernööri Lindh.--Tehkää hyvin ja käykää kasarmilla pataljoonan päälliköltä ottamassa selkoa siitä, miten hän huomenna kutsunnassa ... vai niin, olette jo käynyt. Pieni kävelyretki kaupungin läpi ja lyseon ohi ... se kyllä riittää. Tulette sitten puheilleni. Hyvä on.

Soittaa kiinni.

ROUVA LINDH. On pysähtynyt toimessaan ja kuunnellut, moittiva ilme kasvoillaan. Mutta onko nyt venäläiseen apuun turvautuminen tarpeellista?

LINDH. Olantakaisesti. On olemassa nimenomainen määräys ilmoittaa asianomaisille sotilasviranomaisille siitä, milloin kutsunnat alkavat. En voi estää heitä marssimasta, missä tahtovat.

ROUVA LINDH. Siitä saavat taas uutta aihetta käydä kimppuusi. Kaikki pannaan tietysti sinun syyksesi.

LINDH. Ja siitä minä välitän niin herttaisen vähän, että kaikki lisä siltä taholta päinvastoin on minulle sydämellisen tervetullutta. En voisi hyvin, ellen saisi panetteluista ja solvauksista jokapäiväistä annostani.

ROUVA LINDH. Kuinka kaikki tämä vielä mahtanee päättyäkään!

LINDH. On silmäillyt jotakin kirjettä ja heittänyt sen pöydälle. Se kai päättyy niin, että minut jonakin kauniina päivänä ammutaan. Ja sittenhän on kaikki hyvin! Oikeus riemuitsee, ja pahuus on saanut ansaitun palkkansa.

ROUVA LINDH. Kuinka sinä voit, Edvard?

LINDH. Sittenhän olisin minäkin marttyyri, sitten tehtäisiin minustakin kansallinen pyhimys.

ROUVA LINDH. Edvard, lakkaa nyt jo...

LINDH. Ottaen taas kirjeen. Tämä on kai olevinaan »viimeinen varoitus»: »Poistu tai kuole». Se saapuu jo kolmannen kerran ja joka kerta yhä suuremmilla kirjaimilla.

ROUVA LINDH. Eikö sinulla ole aavistustakaan siitä, keneltä se on?

LINDH. Ei, mutta se kai saadaan aikanaan tietää--saat ainakin sinä.

ROUVA LINDH. En todella ymmärrä, kuinka sinä viitsit ja voit. Mitä hauskuutta voi sinulle tuottaa tuommoinen?

LINDH. Hetken kuluttua. Olet saanut kirjeen.

ROUVA LINDH. Kaarlo on muuttanut nimensä.

LINDH. Miksi minulla nyt on kunnia kutsua poikaani--jos tiemme joskus vielä sattuisivat yhteen?

ROUVA LINDH. Olisi hän voinut olla sen tekemättä.

LINDH. Se oli kuitenkin turvallisinta. Tarvitaan hiukan rohkeutta tätä nykyä kantaa Lindhin nimeä. On yhä availut kirjeitä ja ristisiteitä. Täällä on lisää samaa sorttia. Urheaa väkeä, toden totta, nuo perustuslailliset: nimettömiä uhkauskirjeitä, nimettömiä haukkumakirjoituksia maanalaisissa sanomalehdissä. »Petturi!»--»Roisto!»--»Edvard Andrejevitsch!»--»Veljesi veri huutaa!» ... ja niin edespäin, ja niin edespäin...

Avaa kuoren, josta tulee esille »Vapaat sanat». Silmäilee niitä ja lukee otsakirjoituksia.

»Epälaillinen kuvernööri Lindh ja kutsunnat» ... »Titulus Lindh ja kuntien sakot»... Heittää lehden pöydälle.

Sen nyt vielä voi käsittää, etteivät tšekäläiset sissit ja sala-ampujat pane puumerkkiä nuoliinsa, mutta se minua lievimmin sanoen kummastuttaa, että nuo vapaat, hyvässä turvassa olevat merentakaiset kynäniekat, joita ei mikään vaara uhkaa, eivät rohkene, jotakin poikkeusta lukuunottamatta, esiintyä omilla nimillään. Mitä heidän tarvitsee pelätä? Ovathan he hyvässä turvassa äiti Svean lämpimässä, suojaavassa sylissä.

ROUVA LINDH. Selin, toisella puolella huonetta, teepöydän ääressä. Eivät he kaikki ole siellä.

LINDH Sanoitko jotakin?

ROUVA LINDH. En juuri mitään.

LINDH. Kunnia, maine, marttyyrikehä, samalla kun elävät niin hyvin kuin ennenkin Suomen kansan heille keräämillä varoilla.

ROUVA LINDH. Käännähtäen. Niillä, jotka eivät ole maasta karkoitettujen hyväksi mitään antaneet, ei myöskään ole oikeutta vaatia heitä niistä tilille.

LINDH. En minä ole vaatinutkaan ketään tilille. Sitä paitsi ei meiltä ole pyydettykään mitään, eivätkä meidän rahamme olisi kai kelvanneetkaan.-- Ja kuitenkin, kuka tässä lopulta lienee se, joka on eniten antanut ja eniten uhrannut.--Vai niin, Tiltakin on jättänyt sisään eronhakemuksensa. Pyytääkö hän myöskin elinkautista eläkettä?

Haukottelee ja nauraa hermostuneesti.

ROUVA LINDH. Sinä olet taas nukkunut huonosti.

LINDH. En voi sanoa, että olisin nukkunut huonosti--sillä en ole nukkunut ollenkaan.

ROUVA LINDH. Puhjeten. En minäkään ole nukkunut, en yhtä rauhallista, painajaisetonta yötä, sitten kun heidät vietiin.

LINDH. On koko ajan ollut hermostuneessa, pinnistetyssä tilassa, kiivastuen, heittäen paperit pöytään ja menen kädet ojennettuina rouvansa eteen. Mutta enhän minä häntä karkoittanut! Kuinka monta kertaa täytyy minun sanoa, _etten minä häntä karkoittanut_!

ROUVA LINDH. Mutta et myöskään tehnyt mitään sen estämiseksi.

LINDH. Ja mitä olisin minä, virkkaatekevänä kuvernöörinä toimiva lääninsihteeri, voinut tehdä asiassa, johon tuli käsky korkeimmasta paikasta? Mitä olisi mikään auttanut? Asia oli sitä arkaluontoisempi, kun se koski omaa veljeäni. Kääntyen pois ja menen takaisin pöytänsä ääreen. Onhan sitä paitsi jälestäpäin nähty, mitä tuloksia on ollut tekemisistä ja välittämisistä. Hän yhtä vähän kuin muut karkoitettut ei voi ajatellakaan kotiintuloaan niin kauan kuin ei suostu edes--ilmoittamaan haluavansa päästä. Onhan suorastaan järjetöntä, naurettavaa pinnistää passiivisen vastarintansa periaatteet aina siihen, että katsotaan alistumiseksi käyttää hyväkseen oikeutta lähteä Ruotsiin, silloin kun se sallitaan--ja että suorastaan pakottamalla pakotetaan viranomaisia vastoin heidän tahtoaan viemään Venäjälle--mitä sellaisen hyväksi voi kukaan tehdä?

ROUVA LINDH. Jos emme olisi voineetkaan muuta tehdä, niin olisimme ainakin voineet olla vastaanottamatta tätä virkaa--juuri kohta sen jälkeen.

LINDH. Kiivastuen. »Me ... me...» Miksi sinä aina puhut »meistä»? Minähän tässä olen syypää, syntipukki, sinähän olet viaton kaikkeen, puhdas niinkuin pulmunen lumella. Vapaa kaikesta, vapaa lähtemäänkin, jättämään eronhakemuksesi--niinkuin Tilta.

ROUVA LINDH. Tynesti. Sinähän tiedät, etten kaikesta huolimatta voi enkä tahdo sinua jättää.

LINDH. Kohauttaa olkapäitään. No niin.

Hetken äänettömyys.

ROUVA LINDH. Tänään on kulunut vuosi siitä, kun heidät vietiin.

LINDH. Ei »kun vietiin», vaan »kun heidän itsensä teki mieli mennä». Ei heitä olisi viety, jos olisivat tehneet niinkuin muutkin ja menneet maanpakoon. Mutta Hanna von Falckin täytyi tietysti olla jotakin aivan erikoisempaa kuin kaikki muut. Hänen miehensä ei sopinut »alistua» edes senkään vertaa kuin jonkun »von sen» tai »von sen» ja lähteä heidän kanssaan Ruotsiin. Hänen täytyi Vjatkaan! Se oli uljaampaa, komeampaa.

ROUVA LINDH. Keskellä yötä tultiin hänet ottamaan, santarmien välissä raastettiin tuo keuhkotautinen mies vuoteestaan ja vietiin asemalle ja pantiin puolikylmään vaunuun kolmenkymmenen asteen pakkasessa--juuri niinkuin nyt. Ja millaista mahtoi olla sitten rajan takana, perillä...

LINDH. Raastaa tukkaansa. Tämä elämä on helvettiä! Jos sinulla ei heti aamulla ole minulle mitään muuta sanottavaa ... jätä minut rauhaan! Minä pyydän, minä en voi enää mitään siihen ... mikä on tapahtunut, se on tapahtunut.

Pitkä äänettömyys.

ROUVA LINDH. Etkö ota teetä?

LINDH. En ... tai annahan.

Juovat toinen toisessa päässä pöytää. Äänettömyys.

LINDH. On koettanut rauhoittua ja syyttänyt sikarin. Sinä sanot, ettei ole mitään tehty. Minä voin kuitenkin ilmoittaa, että on tehty paljonkin, enemmän kuin _meiltä_ koskaan olisi voitu vaatia. On pantu liikkeelle kaikki voimat, mitä suinkin on voitu panna. Johtajat Helsingissä, samat miehet, joiden ikkunoita on särjetty ja seiiniä tahrattu, joita on parjattu ja häväistetty konniksi ja isänmaan pettureiksi, ovat käyttäneet viimeisen vaikutusvaltansa lieventääkseen vanhan ystävänsä kohtaloa. Asia on nyt niin pitkällä, että jos Mauri vain tahtoo, voi hän milloin hyvänsä lähteä sieltä joko ulkomaille tai palata kotiin.

ROUVA LINDH. On tietysti olemassa ehtoja, joita hän ei voi alistua täyttämään.

LINDH. Ulkomaille siirtymiseen ei ole mitään muita ehtoja, kuin että hän pyytää sitä. *Se* hänen tietysti täytyy tehdä. Mitä taas kotiin palaamiseen tulee, niin on hänet asetettu samaan asemaan kuin vangittu sotilas, jonka sallitaan kunniasanaan vastaan oleskella jollakin määrättyllä alueella. Mauri saa, jos tahtoo, asettua vaimonsa sukulaisten maatilalle Hämeeseen sillä ehdolla, ettei siirry yli pitäjän rajan.

ROUVA LINDH. Ilostuen. Mutta siinähan ei pitäisi olla mitään alentavaa!

LINDH. Jos hän katsoisikin asiaa siltä kannalta, ei sitä katso siltä kannalta Hanna eikä perhe. Ja olkoon se heidän asiansa. On tehty, mitä on voitu. Enempää ei voida vaatia. Mutta älkööt ainakaan nyt enää tulko meidän edessämme loistelemaan marttyyrikuunuillaan. Se on silloin heidän oma asettamansa kruunu, ja se on kuin onkin narrin kruunu.

ROUVA LINDH. Joko asia on esitetty Maurille?

LINDH. Kaksi viikkoa sitten meni hänelle asiasta kirje.

ROUVA LINDH. Kuka sen hänelle kirjoitti? Sinäkö?

LINDH. Minä.

ROUVA LINDH. Hetken päästä. Sinua näyttää tyydyttävän se, että olet tehnyt, mitä olet voinut, välittämättä tuloksesta. Minä en tule saamaan tässä maailmassa rauhaa, ennenkuin he ovat palanneet, olkoon sitten syy tai

ansio kenen tahansa.

LINDH. Sinä kai ymmärrät, että tämä on asia, josta ei vielä saa hiiskua sanaakaan kenellekään.

PESONEN tulee.

PESONEN. Siellä on joku rouvasihminen, joka pyrkii herra kuvernöörin puheille.

LINDH. Ettekö sanonut, ettei vielä ole vastaanottoaika?

PESONEN. Sanoin, mutta hän pyysi kysymään, eikö ehkä kuitenkin soveltuisi.

LINDH. Kuka hän on?

PESONEN. Ei sanonut nimeään.

LINDH. Pesonen ei tuntenut häntä?

PESONEN. En tuntenut äänestä. Vaan se on mustissaan ja sillä on musta harso silmillään.

LINDH. Antaa hänen tulla.

PESONEN menee.

ROUVA LINDH. Edvard, sinun täytyy olla varovainen tuommoisten vierasten suhteen, jotka eivät ilmaise edes nimeään. Minä menen häntä vastaan.

LINDH. Tuo nyt on lapsellista.

ROUVA LINDH kuitenkin lähtee menemään.

Hilda, sinä saatat minut naurunalaiseksi.

On kuitenkin noussut ja poistunut teepöydän luota työpöytänsä taa.

HANNA tulee, mustiin puettuna ja musta harso silmillä.

LINDH. Ketä on minulla kunnia--?

HANNA. Siirtää harson silmiltään. Hän on tummaverinen, lujapiirteinen, kasvot ilmaisevat kärsimyksiä. Esiintyy kylmästi ja arvokkaasti.

LINDH. Hanna!

ROUVA LINDH. Hanna! Onko se mahdollista!

Rientää häntä vastaan syleillääkseen häntä, mutta Hanna antaa ainoastaan kätensä.

Mutta otahan päältäsi!

HANNA. Päästämättä lähelle, jäykästi. Kiitos, mutta ehkä sallitte, että olen näin. Minun täytyy heti mennä. Minulla olisi kiireellistä asiaa herra kuvernöörille.

ROUVA LINDH. Olet tullut takaisin!--Olen niin iloinen.--Entä--entä Mauri, onko hänkin palannut?

HANNA. Palannutko? Niin, tavallaan...

ROUVA LINDH. Todellakin!--Hän siis--te siis--? Edvard!

HANNA. Kuvernööri ei nähtävästi ole saanut sähkösanomaani?

LINDH. En, en ole saanut mitään sähkösanomaa. Olen ollut matkoilla, palasin vasta eilen illalla myöhään. Ilmoititko siinä tulostanne?

HANNA. Ilmoitin.

LINDH. Todellako? En voi sanoa, kuinka minua ilahduttaa...

HANNA. Ilmoitin siinä, että Mauri on kuollut.

LINDH. Kuollut?

ROUVA LINDH. Kuollut? Mauriko? Herra armahtakoon!

LINDH. Matkallako?

HANNA. Matkalla? Ei, perillä.

ROUVA LINDH. Milloin hän kuoli?

HANNA. Kolmantena päivänä tätä kuuta.--Ilmoitin samalla, että olin saapunut vainajan ruumiin kanssa rajalle Valkeasaareen, mutta että santarmit estivät meidät pääsemästä edemmä.

ROUVA LINDH. Huudahtaen. Ne eivät sallineet sinun tuoda?... Edvard!

LINDH. Se oli todella ... mutta se on kai...»

ROUVA LINDH. Eivät sallineet! Mutta eivätkö karkoitettut saa enää kuolleinakaan palata? Vaan saatiinhan Lyly tuoda?

LINDH. Se on--se on ehkä juuri sentähden...

HANNA. Kielto ei ollut ehdoton. Minulle ilmoitettiin, että pidätys voitaisiin peruuttaa, jos hankittaisiin asianomainen lupa.

ROUVA LINDH. Hanna raukka...

LINDH. Eikö Hanna heti sähköttänyt hänen ylhäisyydelleen?

HANNA. Kenelle?

LINDH. Tarkoitan ... kenraalikuvernöörille.

HANNA. Ah, Bobrikoffille? En, en sähköttänyt hänelle, sillä minulle ilmoitettiin, että tarvittaisiin ainoastaan sen läänin kuvernöörin suostumus, jonka alueelle oli aikomus viedä vainaja, ja sentähden he kehoittivat minua

sähköttämään tänne.

LINDH. Tutkivasti. Santarmitko kehoittivat?

HANNA. Niin, tai oikeastaan asemapäällikkö; minä en puhunut heidän kanssaan.

LINDH. Niinkuin edellä. Siis kuitenkin santarmien kehoituksesta?

HANNA. Niin, heidän kehoituksestaan.--Mutta kun täältä ei tullut vastausta, enkä tiennyt, mikä oli syynä viivytykseen, niin lähdin heti ensimmäisellä junalla tänne.

LINDH. Näkyy ajattelevan jotakin muuta. Olen ollut matkoilla, niinkuin sanoin.

ROUVA LINDH. Ja sinun täytyi jättää Mauri siksi aikaa sinne?

HANNA. Enhän voinut muuta.

ROUVA LINDH. Ja minne hän jäi?

HANNA. Vaunu vaihdettiin sivuraiteelle erään halkovajan taa.

ROUVA LINDH. Edvard, mene heti telefooniin ja soita sähkölennätinasemalle! Sinun pitää heti sähköttää Valkeasaareen santarmeille! Tee se, tee se heti!

LINDH. On kävellyt levottomasti. Tietysti... en voi kuitenkaan tehdä sitä telefoonitse.

ROUVA LINDH. Mutta soitathan sinä muutenkin usein sinne sähkösanomasi?

LINDH. On tehnyt kieltävän kasvojen liikkeen rouvalleen Hannan selän takana. On siis aikomus, että hautaaminen tapahtuu täällä?

HANNA. Hänen toivonsa oli, että hänet haudattaisiin perhehautaamme lasten viereen.

LINDH. Milloin se on ajateltu tapahtuvaksi?

HANNA. Niin pian kuin saan siihen luvan. Aikomukseni oli matkustaa heti takaisin, jos mahdollista jo ensi junalla.

ROUVA LINDH. Katso kelloaan. Sinä ehdit vielä, kello 10 ja 45.

HANNA. Siinä tapauksessa voisimme olla täällä jo huomenaamuna, jos ruumisvaunu voidaan liittää postijunaan. Asemapäällikkö arveli, että se voisi käydä päinsä, varsinkin jos hän saa siitä hiukan edeltä tiedon.

LINDH. Huomenaamuna...?

ROUVA LINDH. Mutta mikset riennä jo sähköttämään. Edvard?

LINDH. Valitettavasti en voi tehdä sitä ilman muuta.

ROUVA LINDH. Kuinka et voi?

LINDH. Semmoinen luvananto ei ole minun vallassani.

ROUVA LINDH. Mutta santarmithan eivät vaatineet muuta kuin sinun suostumuksesi?

LINDH. Santarmit eivät nähtävästi tienneet, tai eivät olleet tietävinään, että tällaisia tapauksia varten on olemassa salainen kiertokirje maan kuvernööreille.

HANNA. Hymähtäen hiukan. Onko tällaisiakin tapauksia varten olemassa kiertokirjeitä?

LINDH. Sen jälkeen kun oli toimeenpantu mielenosoituksia tohtori Lylyn haudalla, on olemassa meille annettu määräys, että vastedes sellaisissa tapauksissa on ilmoitettava kenraalikuvernöörille.

HANNA. Valmistautuu lähtemään. Kuvernööri ei siis voi tehdä asiassa mitään kysymättä kenraalikuvernööriltä?

LINDH. On taas kävellyt edestakaisin, aikonut tarttua telefoniin, mutta peräytynyt taas, pysähtyy. Valitettavasti en voi.

ROUVA LINDH. Mutta jos hän kieltää, Edvard?

LINDH. Levittää käsiään. Ehkä ... ehkä ei ... tuskin sentään...

ROUVA LINDH. Sinä voit olla tuosta kiertokirjeestä välittämättä. Voithan puolustaa itseäsi sillä, että kun santarmit vaativat ainoastaan _sinun _suostumustasi--sinä voit selittää--aivan hyvin voit sen tehdä--että sinä luulit, että he jo olivat ilmoittaneet asiasta kenraalikuvernöörillekin.

LINDH. Pidättäen kärsimättömyyttään. Mutta jos kerran on niin, niin eihän ole pelkoa, että kenraalikuvernööri tulee tekemään vaikeuksia. Tämähän on vain muodollisuus, jota minä kuitenkin en voi olla täyttämättä.

ROUVA LINDH. Sinun ei tarvitse siitä välittää. Käsittäväthän ne, että asia oli kiireellinen--ja onhan kysymys omasta veljestäsi.

LINDH. Juuri sen vuoksi.

HANNA. En suinkaan tahdo millään muotoa saattaa herra kuvernööriä välikäteen. Pyytäisin vain saada tietää, kuinka kauan luulette vastauksen tulevan viipymään?

LINDH. Kiireellisiin virkakyselyihin on vastaus joskus saapunut puolenkin tunnin kuluttua, riippuen tässä tapauksessa tietysti kuitenkin kaikki siitä, onko hänen ylh ... onko kenraalikuvernööri tilaisuudessa heti vastaamaan.

HANNA. Saisinko pyytää, että minulle ilmoitettaisiin vastauksen sisältö heti kohta, kun se saapuu.

LINDH. Tietysti. Minne saan lähettää sanan?

HANNA. En tiedä, asunevatko lapsemme vielä vanhassa kodissamme.

ROUVA LINDH. He asuvat vielä siellä.

HANNA. Rouva Lindille. Siinä tapauksessa olisin kiitollinen, jos saisin tiedon vastauksesta sinne.

LINDH. Sen saatte heti, kun se saapuu.

Menee.

ROUVA LINDH. Enkö saa tarjota sinulle teetä?

HANNA. Kiitos, mutta minun täytynee mennä.

ROUVA LINDH. Etkö voisi odottaa täällä?

HANNA. Kummastuen. Täälläkö...?

ROUVA LINDH. Vastaus ehkä saapuu piankin. Tule minun puolelleni ... näytät niin väsyneeltä.

HANNA. Kiitos, mutta... Minun täytyy tavata lapset ... ja sitä paitsi ajatella, mitä minun on tekeminen siinä tapauksessa, että tulee kieltävä vastaus.

ROUVA LINDH. Mutta eihän nyt semmoista toki voine odottaa edes Bobrikoffilta.

HANNA. Miksei sitäkin?

ROUVA LINDH. Ei, se ei ole mahdollista. Sinä voit olla huoleton. Ei hän voi sitä tehdä Edvardinkaan vuoksi.

HANNA. Minä nyt kuitenkin menen.

ROUVA LINDH. Pahastuen. Suo anteeksi, että pyysinkään ... mutta minä unohdin ... sinä tietysti halveksit minua niinkuin kaikki muutkin.

HANNA. Entä sinä itse?--En ymmärrä, en suorastaan ymmärrä, kuinka sinä voit olla täällä?

ROUVA LINDH. Enhän ole voinut häntä jättää ... mutta ... minä olisin ollut tuhat kertaa enemmän Vjatkassa kuin täällä...

On vähällä puhjeta itkuun.

HANNA. Ystävällisemmin, ikäänkuin hiukan heltyen. Elä nyt, rakas... Mutta sano minulle, koska nyt kerran itse otit sen puheeksi ... kuinka on sittenkin mahdollista, että te tulitte tähän taloon ... kaiken sen jälkeen, mitä oli tapahtunut ... etkö olisi saanut sitä estetyksi?

ROUVA LINDH. Raukeasti. Minäkö? En ole mitään voinut ... en ymmärrä häntä, en tunne häntä enää. Hän sanoo, että oli hänen velvollisuutensa, hänen isänmaallinen velvollisuutensa ottaa virka vastaan ... olisi muuten tullut venäläinen mies. Täytyi »pelastaa, mitä pelastettavissa on» ... se on nyt sitä, sinä tiedät.

HANNA. Ja mitä hän on pelastanut?

ROUVA LINDH. Niin, mitä?... Ei meiltä muuten liioin mitään kysytty. Vaadittiin, puristettiin joka taholta, se oli puolueen tahto, johtajain tahto. Sitä vaatii läänin paras, isänmaan onni, suomalaisuuden asia.

HANNA. Kiinteästi. Suomalaisuudenkin?

ROUVA LINDH. Jotakin semmoista... Lienee peloitettu silläkin, että hän voisi menettää entisen virkansa, ellei ottaisi vastaan uutta. Mitä minä tiedän, en tiedä mitään muuta, kuin että sen jälkeen, kun tulimme tähän taloon--ovat omat lapsemmekin meidät jättäneet.

HANNA. Hetken päästä. Sano minulle, onko Aili vielä koulussaan? Hän kirjoitti, että hänen asemansa oli uhattu.

ROUVA LINDH. En ole kuullut, että hän olisi saanut eroansa, mutta eihän tätä nykyä tiedä mitään. Kouluneuvostossa on Edvard kuitenkin esiintynyt hänen hyväkseen ... mutta eihän todellakaan enää tänään tiedä, mitä huomenna tapahtuu.

HANNA. Entä Yrjö?--Onko hän vielä vapaudessaan?

ROUVA LINDH. En ole kuullut, että hänet olisi vangittu, ainakaan vielä.

HANNA. Vielä? Siitä on siis ollut kysymys?

POLIISIMESTARI tulee. Hän on nousukastyyppi, esiintyy teeskennellyn upseerimaisesti.

POLIISIMESTARI. Oo, todellakin! Mikä sattuma! Te täällä, arvoisa rouva? Minua ilahuttaa suuresti nähdä teitä.

HANNA. Katsahtaa olkansa yli. Kääntyy lähteäkseen.

POLIISIMESTARI. Toivon, että herra rehtori Lindh voi asianhaaran mukaan hyvin.

ROUVA LINDH. Hän on kuollut.

POLIISIMESTARI. Oo!--Valitan suruanne. Entisen opettajani kohtalo on minua aina liikuttanut.

HANNA. Todellakin?

POLIISIMESTARI. Pyydän anteeksi, mutta kun viimeksi tapasimme toisemme, täytin minä ainoastaan minulle annettua virkatehtävää, sitä ikävämpää, kun sen täytyi kohdistua entiseen arvossa pidettyyn ja rakastettuun opettajaani. Mutta en voinut menetellä toisin, vaikka olisin tahtonutkin.

ROUVA LINDH. Olisitteko tahtonutkaan?

POLIISIMESTARI. Kaikki tapahtui laillisessa järjestyksessä, mitä minuun tulee. Minun suhteeni asiaan oli selvä. Tein ainoastaan velvollisuuteni.

ROUVA LINDH. Ei teidän velvollisuutenne kuitenkaan vaatinut teitä viemään pois rouvan yksityistä kirjeenvaihtoa.

POLIISIMESTARI. Rouva kuvernööriska, kaikki ovat jätetyt takaisin herra Yrjö Lindhille, siitä huolimatta, että hän solvasi allekirjoittanutta hänen virkatoimessaan tavalla, joka, jos se olisi kohdistunut johonkuhun muuhun, olisi aiheuttanut ehdottoman vangitsemisen.

ROUVA LINDH. Kuvernööri on toisessa huoneessa, jos häntä etsitte.

POLIISIMESTARI. Aivan oikein, häntä juuri etsin, pyydän saada huomauttaa--hänen nimenomaisesta kutsumuksestaan.

Tekee kumarruksen ja menee.

ROUVA LINDH. Noita kauheita ihmisiä täytyy minun tavata joka päivä.

HANNA. Et todellakaan ole kadehdittava, Hilda parka.--Sinä ehkä itse tuot minulle tiedon ... olisin niin kiitollinen, jos sen tekisit.

ROUVA LINDH. Sen minä tuon, minä teen sen heti, kun se saapuu.

Saattaa Hannan ja palaa sitten takaisin ja järjestää hetken aikaa huoneessa, korjaten pois teekuppeja. Kun näkee LINDHIN ja POLIISIMESTARIN tulevan, menee.

POLIISIMESTARI. Niinkuin minulla oli kunnia huomauttaa, ei ole mitään erityistä syytä pelkoon, etteivät kutsunnat onnistuisi. Poikia on saapunut lukuisasti kaikista kunnista. Niitä on anniskelut täynnä. Heidän kesken tuntuu olevan yleisesti vallalla se mielipide, ettei tällä kertaa ruvetakaan Helsingin ruotsikkoherrain narreiksi, vaan mennään miehissä syyniin, koska omat suomalaiset herrat siihen kehoittavat.

LINDH. Oletteko levittänyt tuota kymmenen ylioppilaan kehoitusta?

POLIISIMESTARI. Olen, ja se on nähtävästi tehnyt erittäin hyvän vaikutuksen. Mutta eihän poikia kuitenkaan voi täysin taata. Mielet voidaan vielä viime hetkellä saada heilahtamaan toisapäin. Yrjö herralla on epäilemättä vielä koko paljon vaikutusta isänsä vanhan auktoriteetin nojalla.

LINDH. Onko hän täällä?

POLIISIMESTARI. Hän saapui tänne viime yönä maalta, jossa on kierrellyt kuvernöörin jälkiä, mutta minä luulen sangen huonolla menestyksellä.

LINDH. Niin. Minä tiedän.

POLIISIMESTARI. Hänelle ei kuulemma kaikin paikoin enää ole annettu yösjakaakaan...

LINDH. Minä tiedän.

POLIISIMESTARI. Sanon kuitenkin suoraan, jos herra kuvernööri sallii minun antaa neuvon: mielet voivat vielä viime hetkellä muuttua, jos hänen sallitaan yhä edelleen vapaasti liikkua ja saapua itse kutsuntatilaisuuteenkin. Sanon suoraan: hänet olisi vangittava, ainakin kutsuntapäiviksi.

LINDH. Ei, ei, se ei voi mitenkään käydä päinsä. Jos tulee tiedoksi, että hänet on vangittu ja että minä olen antanut sen tehdä ja hänet estetään olemasta isänsä hautajaisissa, voipi kiihoitus saada aivan liiaksi ilmaa siipiinsä... Ei, ei, kaikki on saatava menemään niin rauhallisesti ja niin huomiota herättämättä kuin suinkin.

POLIISIMESTARI. Mutta jos emme me vangitse häntä, on pelättävää, että santarit sen tekevät. Ne ovat pitäneet häntä erityisesti silmällä hänen osanottonsa jälkeen Helsingin mellakoihin.

LINDH. Onko teillä todella syytä olettaa, että heillä on aikomus vangita hänet?

POLIISIMESTARI. Kapteeni Popoffin viittauksista luulen ymmärtäneeni, että semmoinen aie todella on olemassa.

LINDH. Teidän on välttämättä koetettava saada hänet siitä luopumaan tai ainakin odottamaan. Antakaa santarmikapteenin ymmärtää, että me itse panemme toimeen vangitsemisen, jos se on välttämätöntä ... että olemme aikoneet sen tehdäkin, mutta ei tänään eikä vielä huomennakaan; selittäkää, että pyydämme sitä levottomuuksien välttämiseksi.

POLIISIMESTARI. Mutta jos heidän aikeihinsa ei kuulukaan levottomuuksien välttäminen tässä läänissä,

missä suomalaisten viranomaisten on onnistunut pysyttää heitä syrjemmässä kuin muualla?

LINDH. Se ei ole ollenkaan mahdotonta. Siltä taholta voimme tietysti odottaa mitä vehkeitä tahansa.

POLIISIMESTARI. Siinä tapauksessa, että rehtori vainajan hautajaisia ei olisi pantu toimeen täällä, juuri nyt, ei ehkä olisi ollut syytä pelkoon, että yleinen mielipide olisi joutunut niin erittäin kuohuksiin, jos herra Yrjön talteen ottaminen kutsuntapäiviksi olisi tapahtunut meidänkin aloitteestamme. Riittävää muodollista aihetta siihen hän kyllä tulee antamaan jo tänä päivänä.

LINDH. Minun täytyy vielä miettiä tätä asiaa. Soitan teille hetken kuluttua uusien määräyksien antamista varten.

POLIISIMESTARI. Olen käskettävänänne, herra kuvernööri.

Menee.

LINDH. Selailee papereitaan, nousee ja kävelee, istuu taas.

ROUVA LINDH tulee.

ROUVA LINDH. Mitä luulet? Pelkäätkö, että vastaus ehkä voi olla kieltävä?

LINDH. Kuinkas minä voisin sen tietää?

ROUVA LINDH. Näytä, kuinka sinä sepitit sähkösanoman?

LINDH. Ilmoitin, mistä on kysymys, ja pyysin, että hänen ylhäisyytensä poistaisi esteet, jotka ovat kohdanneet ... ja niin edespäin.

ROUVA LINDH. Miksi niin virallisesti ja kuivasti? Etkö olisi voinut lisätä jotakin omasta puolestasikin?

LINDH. Ja mitä olisi minun pitänyt lisätä?

ROUVA LINDH. Jotakin, josta olisi käynyt ilmi, että asia on sinulle persoonallisesti tärkeä.

LINDH. En voi pyytää itselleni mitään armonosoitusta siltä taholta.

ROUVA LINDH. Mutta eihän nyt ole kyse mistään armonosoituksesta, vaan ihmisen kalleimmasta, pyhimmästä oikeudesta saada levätä oman maansa povessa. Etkö olisi voinut ainakin *siihen* vedota?

LINDH. Minun olisi ehkä pitänyt sepittää sähkösanoma näin: »Teidän ylhäisyytenne venäläiset santarmit ovat perustuslain vastaisesti loukanneet ihmisen pyhintä oikeutta pidättämällä» ... ja niin edespäin ... »mutta kaikkein pyhimmän suomalaisen oikeuden nimessä vaadin minä, hänen veljensä, että kielto tuossa tuokiossa peruutetaan ... ellei se tapahdu, jätän minä heti paikalla sisään eronhakemukseni?» Niinkö?

ROUVA LINDH. Mikä sinun on? Ei kai sinulla voi olla mitään sitä vastaan, että hänet haudataan tänne?

LINDH. Ei suinkaan ... vaikka ... vaikka minusta suoraan sanoen oikeastaan on jotenkin yhdentekevää, missä joku kuollut makaa.

ROUVA LINDH. Joku kuollut? Mutta onhan kysymys sinun omasta veljestäsi? Ja olihan se hänen viimeinen tahtonsa?

LINDH. Minulla on siitä viimeisestä tahdosta omat arveluni. On kerrassaan anteeksi antamatonta, että veli parkaa vielä vainajanakin käytetään valtiollisena yllyttäjänä, kuolleena niinkuin eläessäänkin. Eikö jo olisi riittänyt? Eikö häntä jo vihdoinkin olisi voitu jättää rauhaan?

ROUVA LINDH. Mutta ethän sinä tahtone sanoa, että Hanna toi hänet tänne pannakseen toimeen valtiollisia mielenosoituksia?

LINDH. Se ihminen voi mitä hyvänsä.

ROUVA LINDH. Mutta sehän on kauheata, mitä sanot! Sinä tiedät, ettei asia ole niin! Se on Hannaa kohtaan niin väärin, kuin suinkin olla voi. Sinä et ole voinut koskaan häntä sietää.

LINDH. En. Se on totta.

Telefooni soi kiivaasti.

ROUVA LINDH. Se on vastaus!

LINDH. Telefoonissa. Halloo!--Hyvä on. Odottakaa hiukan. Istuu kirjoittamaan selin rouvaan. »Ymmärtäen teidän veljelliset tunteenne ei hänen ylhäisyydellään ole mitään sitä vastaan». Oliko se noin? Eikö ole mitään erehdystä?

ROUVA LINDH. Riemuiten. Hänellä ei ole mitään sitä vastaan! Hän sallii sen!

LINDH. Kärsimättömästi. Malta! Elä häiritse, enhän voi kuulla mitään! Telefooniin. Kuinka se oli? Jatkaa!

ROUVA LINDH. Hanna voi ehtiä vielä junaan!

Rientää ulos.

LINDH. Malta! sanon minä.--Odota!

Kun näkee rouvan menneen. Ah!-- Telefooniin. Suokaa anteeksi, tässä oli keskeytys. Jahah. Kirjoittaa. ... »vaan jättää hän asian herra kuvernöörin itsensä ratkaistavaksi, kuitenkin sillä ehdolla, että herra kuvernööri vastaa siitä, ettei mitään epäjärjestyksiä eikä hallitukselle vihamielisiä mielenosoituksia panna toimeen.» Yhä telefooniin. Eikö ollut mitään muuta? »Kansliapäällikkö Fritsch.» Kiitän, hyvästi. Soittaa pois ärtyisesti. Hilda!--Minne hän meni? Istuu ja miettii, käsi telefonin kammassa. Soittaa. Olkaa hyvä ja yhdistäkää Suomalaisen lyseon rehtorinkansliaan.--Onko se Saarinen? Se on Lindh. Sopsisiko sinun tulla luokseni ... hetkeksi vain. Tahtoisin neuvotella kanssasi erästä hyvin arkaluontoisesta asiasta. Hyvä on.

Soittaa kiinni ja menee rouva Lindhin jälkeen.

TOINEN NÄYTÖS.

Rehtori Mauri Lindhin entinen koti. Hänen työhuoneensa. Aistikkaat vanhat huonekalut. Paljon kirjoja. Suuri mukava nahkasohva. Seinällä sohvan päällä muotokuva vanhanpuoleisesta miehestä, joka seisoo pöydän takana, samassa huoneessa kuin mitä näyttämö esittää, niinkuin puhuvana, rystyt pöytää vasten, kasvoilla innostunut ilme.

HANNA, AILI ja YRJÖ istuvat eri tahoilla huoneessa niinkuin satunnaisiin asentoihin vaipuneina, alakuloisina. Aili ja Yrjö ovat molemmat nuoria ihmisiä. Aili vähän vanhempi; tumma, kalpea; ilme päättäväinen ja innostuva. Yrjö on vaaleaverinen, hienopiirteinen, hänellä on suurenlainen koukkunenä, silmät

syvällä, otsalla tukkaa, puku hiukan huoleton. Otsan yli musta nauha, osaksi tukan peitossa. Hanna istuu päällysvaatteet yllä, kädet helmassa, kokoon vaipuneena, väsyneenä. Sohvilla on villapeite ja tyyny. Aili nousee ja ottaa ne pois.

Keskustelu käy alussa katkonaisesti ja pidätetysti.

AILI. Etkö nyt sentään riisu päältäsi, äiti? Vastaushan voipi viipyä kauankin vielä, jos se ollenkaan tulee. Anna nyt ainakin hattusi ja puuhkasi.

HANNA. Antaa ne Ailille. Ne nyt ehkä voin.

AILI. Äiti, sinähän olet käynyt ihan harmaaksi! Ja kuinka olet kuihtunut! Mitä olet mahtanutkaan saada siellä kärsiä! Et koskaan sinä kirjoittanut sanaakaan itsestäsi, mutta nyt minä näen. Istu tähän sohvaan, niin saat nojata. Asettaa tyynyn hänen selkänsä taa. Kätesihän ovat aivan jääkylmät. Sinun täytyy saada jotakin lämmintä.

Menee peremmälle, jossa ovensuussa pienellä pöydällä on kahvitarjotin.

HANNA. Elä nyt huoli laittaa mitään. Minusta tuntuu, kuin en voisi syödä enkä juoda, ennenkuin olen saanut isän maan poveen.

AILI. Äiti, sinä jätät tänne, ja me matkustamme Yrjön kanssa.

HANNA. Ei, ei, minä tahdon välttämättä itse. Huoaten väsyneesti. Mutta jos nyt en saa.--Ehkei minun ollenkaan olisi pitänyt? Mutta enhän voinut ... ei, ei, kyllähän minun piti.

YRJÖ. Yht'äkkiä nousten, painavasti. Ja hän ei uskaltanut sallia edes sitäkään kysymättä Bobrikoffilta?

HANNA. Ei.

YRJÖ. Vaikka santarmit eivät vaatineet muuta kuin hänen suostumuksensa?

HANNA. Eivät.

AILI. Hän olisi siis voinut tehdä sen ilman muuta?

HANNA. Itse hän sanoi, ettei olisi.

AILI. On asettanut hänen eteensä kahvitarjottimen. Ota nyt äiti.

HANNA. Tulkaa lähemmä, lapset. Yrjö, istu tähän.

YRJÖ istuu sohvalle. Oletko loukannut otsasi?

YRJÖ. Satutin vähän, ei se tee mitään.

Muuttautuu takaisin tuolille.

HANNA. Katsellen ympärilleen. Täällä on kaikki entisellään, niinkuin silloin kun lähdimme. Tuskin on tuolia muutettu. Siinä on isän pöytä entisessä kunnossaan, hänen kynänvartensakin.

AILI. Olemme tahtoneet pitää ainakin tämän huoneen itsellämme, niinkuin se oli, siksi kunnes ehkä joskus

palaisitte. Ja nythän olemme täällä-- kaikki--isäkin.

Osoittaa muotokuvaa seinällä.

HANNA. Kuinka se on joutunut tänne?

AILI. Se tuotiin tänään lyseolta. Ne olivat isän entiset oppilaat, jotka sen toivat. Rehtori oli käskenyt ottamaan sen alas ja viemään pois.

HANNA. Ja ne tottelivat?

AILI. Kuinkas eivät ne olisi totelleet, kun kaikki muutkin tottelevat.

YRJÖ. Sen täytyi pois kutsuntain tieltä.

HANNA. Vähän vilkastuen. Sielläkö kutsunnat pidetään? Lyseon juhlasalissa?

YRJÖ. Siellä, isän oman perustaman koulun juhlasalissa.

HANNA. Siihenkö täällä on tultu?

AILI. Se on nyt vain vähäinen osa.

YRJÖ. Ailikin on menettänyt tuntinsa tyttökoulussa.

HANNA. Vai niinkö se päättyi. Olihan se arvattava. Se oli se ainekirjoitus?

AILI. »Oikeus maan perii». Mutta oikea syy oli tietysti se, ettei karkoitettun tytär voi olla opettajana koulussa, joka nauttii valtioapua ja on juuri pyytännyt lisää. Mutta sekin on pikkuasia.

HANNA. Se oli kuitenkin sinun ainoa tulolähteesi.

AILI. Se suretti minua kyllä tänä aamuna, kun sain siitä tiedon, mutta ainoastaan sen tähden, etten enää olisi voinut lähettää teille mitään niinkuin ennen. Mutta nythän--

HANNA. Hilda Lindh sanoi, että kuvernööri oli sinua puolustanut.

AILI. Ylenkatseellisesti. Hän minua puolustanut...?

HANNA. Kuulostaen kadulle. Eikö siellä joku pysähtynyt?

YRJÖ. Se ajoi ohi.

HANNA. Hilda Lindh lupasi heti tuoda sanan, kun vastaus saapuu.

AILI. Hetken päästä. Hellästi. Äiti, sairastiko isä kauan?

HANNA. Vältellen. Ei hän kauan... Tai kyllähän hän oikeastaan koko ajan oli sairas.

AILI. Se oli kai se hänen vanha vaivansa? Hänen rintansa ei kestänyt sitä ilmanalaa?

HANNA. Niin, kai se sekin vaikutti jotakin, ehkä paljonkin. Siellä oli kesällä kauhean kuuma, ja läpi talven

puhalsivat jäävät viimat aavikkojen yli. Kai vaikutti siihen sekin. Ja myöskin hänen ainainen päänsärkynsä. Mutta minä luulen, että se oli enemmän sielullista kuin ruumiillista. Vaipuu taapäin ja sulkee silmänsä.

AILI. Hän otti sinulta lupauksen, että toisit hänet tänne?

HANNA. Hän puhui siitä joskus.

AILI. Kuolinvuoteellaanko?

HANNA.

Ei ... ei aivan silloin.

AILI. Se mahtoi olla sinulle kamalaa?

HANNA. En tiedä. Ei minulla siitä ole juuri muuta muistoa kuin näky, joka koko ajan oli silmiäni edessä ja jota kohti kuljin: kukitettu, vihreä hautakumpu huuruisten koivujen alla, harmaan kirkon seinämällä, sen ympärillä valkolakkinen nuoriso laulamassa--isävainajan oma ainainen unelma viime aikoina.

AILI. Eikö hän sitten uskonut saavansa tänne enää elävänä palata?

HANNA. Hän oli menettänyt siitä kaiken toivonsa.--Meidän ei olisi sentään pitänyt päästää häntä sinne. Meidän olisi ehkä sittenkin pitänyt koettaa vaikuttaa siihen, että hänkin olisi lähtenyt Ruotsiin niinkuin kaikki muut.

AILI. Luottavaisesti hymähtäen. Ei isä siinä asiassa olisi antanut kenenkään vaikuttaa itseensä. Jos olisimme koettaneetkin, ei hän olisi meitä kuullut.

HANNA. Emmehän koettaneetkaan. Pikemmin päinvastoin. Lausuimmehan usein, ettei oikeastaan kenenkään pitänyt alistua edes senkään vertaa, että käytti hyväkseen heidän myöntämänsä oikeutta lähteä maasta.

AILI. Niinkuin ennen. Joskin--mutta itse hän sen kuitenkin ratkaisi.

HANNA. Niin, kyllä, tavallaan. Kun tuotiin käsky, että viiden vuorokauden kuluessa joko oli poistuttava maasta tai muuten vietäisiin Venäjälle, niin käveli hän tuossa lattialla edestakaisin pitkän aikaa mitään puhumatta. Sitten hän yht'äkkiä kääntyi minun puoleeni ja kysyi, minua syvästi tarkastaen: »Sinä antaisit viedä itsesi? Sinä et lähtisi?» Siihen vastasin minä: »Elä kysy, mitä minä tekisin, vaan tee, niinkuin itse katsot oikeaksi. Seuraan sinua joka tapauksessa.» Hän loi minuun silloin pitkän katseen ja sanoi sitten: »Annamme siis viedä itsemme.» Mutta minusta näytti, kuin olisi hänen silmissään ollut pettymyksen ilme. Niinkuin hän olisi odottanut minulta kannatusta toiseen suuntaan. En tahtonut kuitenkaan enää mitään sanoa, kun silloin minunkin mielestäni meidän todella oli mentävä. Se oli sillä päätetty. Sen enempää ei siitä puhuttu. Viiden päivän kuluttua meidät vietiin.

AILI. Et sinä silloin siitä mitään puhunut.

HANNA. En sitä silloin ehkä niin huomannutkaan. Olen ehkä tullut siihen jälestäpäin. Ja kenties minä erehdyinkin aivan.

AILI. Sinä erehdyt, äiti. Isä olisi kaikesta huolimatta tehnyt niinkuin teki. Hänen täytyi se tehdä, sillä hän vaati aina kaikkein ankarinta ja korkeinta sekä itseltään että muilta. Ja hyvä, että hän sitä vaati. Jos ei isän esimerkkiä olisi ollut, en tiedä, mikä meitä olisi ylläpitänyt kaikessa tässä kurjuudessa ja alennuksessa. Olisin jo aikoja sitten joutunut epätoivoon, jos en aina olisi rohkaissut itseäni sillä: isä oli kuitenkin mies, isä

kuitenkin uskalsi ja uhrasi. Onhan niitä tietysti ollut muitakin, jotka ovat panneet kaikkensa alttiiksi, mutta minähän en tuntenut muita kuin isän, en nähnyt edessäni muita kuin hänet. Hän on ollut meille Yrjön kanssa kuin lippu, jota olemme edellämme kuljettaneet. En tietysti olisi moittinut häntä, jos hän olisi mennyt Ruotsiin tai Saksaan tai muuante. Silloinkin olisi hän ollut paljon. Mutta nyt hän oli minusta vielä enemmän.

YRJÖ. Syvästi. Paljon enemmän.

AILI. Lämmöllä. Minun sydämeni oli pakahtua riemusta, kun hän vastasi Lindhille ja rehtori Saariselle, silloin kun he tulivat pyytämään ja rukoilemaan, että hän lähtisi Ruotsiin eikä pakottaisi viemään itseään Venäjälle: »Viekää terveisiä santarmeillenne, että minä en lähde isänmaastani heidän saattamanansa, ainoastaan heidän viemänensä. Jos minua tahdotaan nähdä isänmaani rajojen tuolla puolella, on minut vietävä sinne väkisin».

YRJÖ. Isän teko oli suurin teko, mitä tässä maassa on tehty.

HANNA. Se oli kuitenkin ehkä liian suuri teko.--Minä luulen, että hän otti kantaakseen enemmän, kuin mihin hänen voimansa riittivät. Hänelle kävi niinkuin puulle, joka on temmattu irti omasta maaperästään. Alussa, kun hänen suonissaan vielä virtasi niin sanoakseni hänen muistojensa mehu, hän kyllä pysyi mieleltään reippaana ja rohkeana. Uskoimmehan tai ainakin tahdoimme uskoa, että kaikki olisi ohimenevää. Luulimmehan, että lähtömme tulisi antamaan vastarinnalle vain uutta vauhtia ja voimaa. Ja kun meille melkein joka asemalla laulettiin ja tuotiin kukkia ja radan varrella heilutettiin liinoja, matalimmistakin majoista--lapsetkin--hyvästiksi ja takaisintuloksi, niin oli meistä Suomen voima niin suuri, ja sen voitto niin varma. Mutta kun sitten tultiin rajan yli ja meitä pidettiin niin vaarattomina, että tuskin viitsittiin vartioida, siirrettiin vain vaunusta vaunuun niinkuin tavarakääröjä, silloin valtasi minutkin alakuloisuus, ja minä näin, että isä vaipui vaipumistaan kokoon, kuta kauemman tultiin. Ei hän siitä vielä mitään puhunut, mutta kun meitä vietiin Moskovan läpi, ja hän näki kaiken sen suuruuden ja mahtavuuden, huokasi hän: »Ei, tämä jättiläishämähäkki ei päästä meitä verkostaan, ennenkuin on imenyt meistä viimeisen veripisaran. Me emme saa sitä koskaan kukistetuksi.» Sitten alkoi se loppumaton rautatiematka iankaikkisten lumiaavikkojen yli. »Tuntuu, kuin en tätä tietä enää koskaan palaisi», sanoi hän kerran. »On, niinkuin se veisi iankaikkisuuteen, niinkuin jo olisimme siellä, kuolleiden kentillä, poissa maailmasta. Meidän täytyy heti tottua siihen ajatukseen, että tämä on viimeinen retkemme, ainakin minun.»--Mutta hän ei voinut tottua siihen ajatukseen, ettei enää koskaan pääsisi kotimaahan. Hän alkoi kuihtua ja kuivaa, kunnes-- kunnes--lopulta kaatui. Hetken hiljaisuus. En ole voinut kuvitella, että koti-ikävä voisi olla niin hirmuisen voimakas ja jäytävä, Ilmi se oli minussakin, mutta isässä vielä monta vertaa enemmän. Hän ei voinut mihinkään ryhtyä, koetti kyllä panna alulle kirjallisia töitä, mutta pääsi tuskin alkuunkaan. Hänet oli saanut valtaansa hivuttava tauti, joka niinkuin koi jäytyi hänen jaloimpia elimiään ja lopulta---

Hänen kasvonsa värähtävät, mutta hän voittaa vielä liikutuksensa.

AILI. Et siitä meille mitään kirjoittanut.

HANNA. Hetken päästä. Ajattelin, että se menisi ohi, kun aika kuluu. Mutta se vain paheni. Hän meni lopulta melkein puhumattomaksi, vaipui alakuloisuuteen, joka oli sydäntäsärkevä ja josta sain hänet nostetuksi vain lyhyiksi hetkiksi. Silloin kun hän joskus sanoi jonkin sanan, oli se melkein aina jotakin kodista. Hän voi välistä kävellä tuntimääriä huoneensa lattialla, nurkasta nurkkaan, nurkasta nurkkaan, pitkin ja poikki, niinkuin vangittu eläin häkissään. Ja sillä välin istua toisia tuntimääriä tuolillaan, eteensä tylsästi tuijottaen, ja sitten taas yht'äkkiä niinkuin eräänäkin myrskyisenä talvi-iltana huoahaa: »Jos tuo viima vinkuisi kotinurkissa, olisi se suloista soittoa.» Tai niinkuin viime kesänä, kun häntä jollakin viihdyttääkseni olin eräänä tyynenä iltana saanut hänet vähän matkaa ulkopuolelle kaupunkia ja me istuimme joen rannalla: »Nyt siellä ehkä on tyven meidänkin mökin kotirannassa, jos tuuli on sama siellä kuin täälläkin, ja miksei voisi olla. Nyt siellä polskahti kala kaislikkorannassa ... aurinko laskee saaren taa ... karjan kellot kalkattavat, vasikat ynyy...»

AILI. Pyyhkien silmiään. Isä parka...

HANNA. Hän koetti kyllä taistella sitä vastaan. Hän piti sitä heikkoutena ja soimasi siitä itseään. Se oli hänestä miehuuttomuutta tuollainen koti-ikävä--niinkuin hän olisi tunnustanut itsensä voitetuksi. Sentähden hän kai kerrankin peruutti pyyntönsä, etten veisi häntä hänen kuoltuaan kotimaahan.

AILI. Ettet...?--mutta mikset?

HANNA. Ei ollut enää muka väliä sillä, missä semmoinen raukka kuin hän kuoltuaan makaa.

AILI. Semmoinen raukka kuin hän...

HANNA. Ei ansainnut hän muka päästä isänmaahansa elävänä eikä kuolleena.

YRJÖ. Ettei hän olisi ansainnut? Isä!

HANNA. Ainoastaan silloin tällöin onnistui minun viime aikoina saada hänet tästä masennuksesta nostetuksi. Silloin ei hän taas nähnyt mitään esteitä isänmaan asian pikaiselle voitolle. Hän oli varmasti vakuutettu siitä, että täällä, että Venäjällä, että koko maailmassa pian täytyy tapahtua jotakin, joka muuttaa *kaikki* ... »siellä, kaikkialla on semmoinen pinnistys, puristus kuin meren jäässä ... yht'äkkiä se murtautuu, kohoaa, murskaa, hautaa alleen.»

On tehnyt sanainsa mukaisia liikkeitä.

YRJÖ. On tehnyt vaistomaisesti samat liikkeet. Kohoo--murskaa--mitä hän tarkoitti?

HANNA. Tuskin hän tiesi sitä itsekään. Se oli kai vain semmoista tunnetta, toivoa, tarvetta edes joskus uskoa johonkin, lohduttaa itseään jollakin. Silloin kulki hän kuin onnellisessa huumeessa. Hänen optimismillaan ei ollut mitään rajoja. »Nuoriso on jatkava meidän työtämme, Hanna! Aili ja Yrjö ja ne muut--minä näin erotessamme sen heidän silmistään, että he lupasivat sen tehdä. Meidän asiamme on hyvissä käsissä, Hanna.»

AILI. Katkerasti. Lupasivat, niin--mutta eivät ole mitään voineet.

YRJÖ. Samoin. Ei mitään enää.

HANNA. Eräänä yönä--en tiedä oliko hän valveillaan, vai kulkiko unessa--kuulin hänen puhuvan niinkuin nuorisolle, oppilailleen: »Elkää taipuko, elkää antako hiuskarvankaan vertaa myöten, elkää väistykö tuumaakaan, seisokaa rinta rintaa vasten, nuoret sankarit Termopyleen! Voitto on meidän!»

AILI. Juuri niinkuin...

Osoittaen kuvaa.

HANNA. Juuri niinkuin silloin, kun hän tuossa, vähää ennen lähtöään, noin puhui oppilailleen, korkealla pää, rystyt pöytää vasten, niinkuin hänen tapansa oli.

YRJÖ. Isä unohti Efiälteet.

HANNA. Hän muisti ne huomenna taas. Joka postihan niistä toi uusia tietoja. Tietoja yhä lisääntyvästä eripuraisuudesta, hajaannuksesta, luisumisesta, turmeluksesta, ilmiannoista ja petoksista--ne olivat kaikista pahinta myrkyä hänen mielelleen ja terveydelleen.

AILI. Ei olisi meidän pitänyt kirjoittaa niin tarkkaan siitä kaikesta.

HANNA. Yhtäkkiä, kuin pinnistyksestä laueten. Lapset!--te ette saa tuomita isää!

YRJÖ. Mekö?

AILI. Mistä?

HANNA. Hän koetti--hän koetti, mutta nähtävästi hän ei enää jaksanut ... täytyyhän teidän saada se kuitenkin tietää... Suurella ponnistuksella, taistellen liikutustaan vastaan. Isä ... isä päätti itse päivänsä.

AILI. Mitä sinä sanot, äiti?

YRJÖ. Isä?

HANNA. Niin.

Hetken äänettämyys.

YRJÖ. Hiljaa. Kuinka se tapahtui?

HANNA. Hän ampui.

YRJÖ ja AILI. Ampui?

Pitempi vaitiolo.

HANNA. Onko täällä ehkä viime aikoina tapahtunut jotakin tavallista enemmän mieltä järkyttävää? Jotakin, joka olisi saanut hänessä epätoivon ja pahan mielen pisaran vuotamaan yli?

AILI. En tiedä mitään erityistä siihen aikaan. Mutta tuskinhan on ollut sitä päivää, ettei jokin uusi häpeä olisi saanut poskia punastumaan.

HANNA. Kysyn siksi, että hän oli saanut useita kirjeitä sinä päivänä. Hän oli itse noutanut ne poliisikamarista. Mutta ehkette tahdo...

AILI. Tarttuen äitiään käteen. Ei, ei, kerro nyt vain, jos itse jaksat.

HANNA. Peittää hetkeksi silmänsä toisella kädellä, kuuluvasti, liikutuksella.

Oli niin surkeata meidän eromme. Palattuaan poliisikamarista sulkeutui hän ensin huoneeseensa, tuli sitten luokseni, niinkuin olisi aikunut puhua jotakin kanssani, mutta keskeytti itsensä, enkä minäkään tullut kysyneeksi, mitä hänellä mahdollisesti olisi ollut sydämellään, kun hän usein teki noin. Hän nousi ja meni takaisin huoneeseensa, mutta tuli sieltä melkein samassa, puki kiireesti ja ikäänkuin vihaisin liikkein, niinkuin hänen tapansa välistä oli, palttoon ylleen ja meni. Näin ikkunasta, että hän meni kadun poikki postilaatikolle ja pisti siihen kirjeen. Se oli suuri keltainen kuori.

Hetken kuluttua hän taas palasi. Hän hengitti raskaasti, oli aivan kalpea ja vapisi. »Sinun täytyy panna pitkäksesi», sanoin minä. »Minä panenkin», sanoi hän sävyisästi, melkein avuttomasti, »mutta anna minulle ensin tupakkaa.»

AILI. Mitä, äiti?

HANNA. Tupakkaa; hän oli päättänyt heittää pois polttamisen ja jättänyt tupakkansa minun talteeni, että antaisin hänelle vain suurimmassa tuskassa. Katsoin, että minun piti nyt niinkuin ainakin ensin vastustaa. »Etkö nyt taas ole heikko, sehän on pahinta myrkyä sinun terveydellesi», sanoin. Mutta silloin hän sai kuin jonkinlaisen hermokohtauksen.--»Heikko! heikko!» kuohahti hän. »Tietysti, minä olen heikko, sehän on selvä, että minä olen heikko ja sinä, vain sinä olet luja! Mutta siitä huolimatta sanon minä, että tästä päivästä on sinun holhoustoimesi lopussa. Minä teen itseni kanssa juuri niinkuin itse tahdon!»--»Enhän minä suinkaan ole pyrkinyt sinun holhoojaksesi, itsehän sinä pyysit», sanoin minä.--»Sinulla ei ole mitään sanomista, vaikka minä myrkyttäisin itseni.»--»Myrkytä sitten!» sanoin minä ja annoin hänelle kotelonsa. Hän ei ottanut sitä, vaan nousi ja meni huoneeseensa. Ovella hän vielä kääntyi ja virkkoi: »Mitä se sinua liikuttaa, olenko minä heikko, kunhan sinä olet luja.» Hänen kasvoillaan oli ilme, joka kyllä minua vähän vavahdutti. Mutta kun hän joskus ennenkin oli sillä tavalla ... ja kun ajattelin, että hän ehkä rauhoittuisi paremmin, jos poistuisin, niin pistäysin kaupungille. Kun sieltä palasin, oli se tapahtunut.--

Kun nyt vain tietäisin, ettette ole pettyneet isästä. Sehän kyllä tavallaan oli heikkoutta, sitä tullaan siksi sanomaan--siitä riemuitsemaan, mutta kun ajattelee...

YRJÖ. Isä on minulle tämän jälkeen vielä suurempi kuin oli ennen.

AILI. Ei se ole heikkoutta, äiti, kun uskaltaa kuolla.

HANNA. Niin! Eikö totta? Kun elämä on menettänyt kaiken merkityksensä--kun on niinkuin isä pannut kaiken palavan sielunsa, kaiken hehkuvan uskonsa asiansa oikeuteen ja sen menestykseen--ja pitkän elämänsä koettanut liettoa isänmaallista tulta ja luullut virittäneensä aatteellista henkeä ja rakentaneensa laillisuuden vahvan varustuksen--ja kun kaikki sitten hajoo ja luhistuu kokoon ja itse perustuskin pettää ja pahimmin juuri täällä, hänen omassa vanhassa vaikutuspiirissään--se oli minullekin niin kalvavan katkeraa, niin nöyryyttävää, niin alentavaa, että olin melkein iloinen, kun sain kätkeä häpeäni edes sinne erämaahan. Toisin ajoin syntyi minussa semmoinen vimma, semmoinen kostonhalu--että *oli* julistettu, että oli *voitu* julistaa alistuminen, arvannostoon meneminen nuorison isänmaalliseksi velvollisuudeksi--

AILI. Heitetty aseet juuri ratkaisevimmalla hetkellä--toisten vielä taistellessa, kun vielä oli toivoa voitosta...

HANNA. Ja että ne olivat omat miehet, hänen vanhat ystävänsä, muutamat harvat vastoin koko kansaa--että ne olivat voineet vielä senkin tehdä--minä luulen, että juuri se antoi hänelle lopullisen iskun.

AILI. Se se tietysti oli!

YRJÖ. Vavahtaen, kasvot lentäen punaisiksi? Ne olivat ne, jotka hänet surmasivat!

AILI. Tiesikö isä, että se oli hänen oma veljensä, joka oli täällä turmellut koko hänen elämänsä työn?

HANNA. En tiedä, missä määrin hän oli selvillä kaikista hänen toimistaan. En tahtonut kertoa hänelle kaikesta, mitä minulle niistä kirjoititte. Hän hyvin harvoin puhui hänestä. Mutta hän oli, kumma kyllä--tai ehkä hän vain tahtoi olla--vakuutettu hänen persoonallisesta rehellisyydestään ja hänen isänmaallisten vaikuttimiensa puhtaudesta.

YRJÖ. Hän ei tiennyt.

AILI. Jos hän olisi tiennyt...

HANNA. Kun hän kuuli hänen nimityksestään, sanoi hän: »Pahempaa ei meille siellä olisi voinut tapahtua. Monet muut heikäläiset vielä epäilevät omaa ohjelmaansa, hän uskoo siihen, ja hän tulee panemaan koko sielunsa sen perille ajamiseen.»

AILI. Sen hän on, Jumala paratkoon, tehnytkin. Hän ajaa sitä kuin omaa asiaansa.

HANNA. Minä luulen, että isä oli viimeiseen saakka kirjeenvaihdossa hänen kanssaan, koettaen saada häntä eroamaan. Hän puolestaan näyttää koettaneen vaikuttaa siihen, että isä--anoisi armoa.

YRJÖ. Oh!

AILI. Isä? Isä anoisi armoa! Onko hän hullu?

HANNA. Niin, se oli naurettavaa.

AILI. Intohimolla. Et voi aavistaa, äiti, mitä hän on täällä tehnyt ja millä tavalla! Venäläiset kuvernöörit lääneissään eivät ole toimineet läheskään sillä innolla millä hän, eivät saaneet aikaan puoltakaan siitä, mitä hän. Se on hän, joka on keksinyt kuntien sakot.

HANNA. Hänkö se on?

AILI. Niin ainakin väitetään, että aate on lähtenyt täältä, hänestä tai rehtori Saarisesta. Ei missään läänissä ole salaisten ilmiantojen lukumäärä niin hirvittävän suuri kuin täällä. Yksin santarmitkin ovat niihin jo kyllästyneet. Hän on turmellut kansan elinjuuret, hän on hämmentänyt kaikki sen siveelliset käsitykset, kaiken käsityksen oikeasta ja väärästä. Jokainen, joka vastustaa esivaltaa, olkoon se millainen tahansa, on isänmaan ja Jumalan vihollinen. Papit saarnaavat sitä kirkoissaan. Ja hän on matkoillaan saanut seurakuntain rovastit siihen, etteivät ne vihi eivätkä pane kuulutuksiin niitä, jotka eivät ole olleet arvannostossa.

HANNA. Se ei voi olla totta?

AILI. Se on totta. Sinä voit kuvailla, miten kaikki on mennyt ylösalaisin, kun muuan poika vastaa semmoiselle papille: »Jos et vihi, niin kyllä kai kuitenkin kastat.»--Tapsin junassa äsken köyhän vaimon. Heiltä oli kuollut ainoa lehmä, eivätkä he tienneet, kuinka pääsisivät talven yli. »Vaan antoi toki laupias Jumala perustuslaillisten pitää kokousta poikain kanssa ihan naapurissa, niin meidän poika antoi sen ilmi ja sai sata markkaa, niin ostettiin lehmä ja jäi vielä vähän tähdettäkin.»

HANNA. Aili!

AILI. Se *ei* ole kaskua. Kaikki sakka, mikä oman pahuutensa painosta on pysynyt pohjassa, kelluu nyt pinnalla, eikä heidän puoleltaan, siveellisyyden ja kristillisyyden vanhoilta vartijoilta, kuule yhtä ainoata paheksumisen, ei yhtä ainoata moitteen sanaa, ei heidän lehdissään, ei heidän saarnastuoleissaan. Mutta sitä saarnataan, siitä kirjoitetaan, että me, me, isä ja muut, villitsemme kansaa, meidän vastarintamme on rangaistuksen arvoista, me olemme isänmaan vihollisia!--meitä vastaan on nostettu kuin mikä vihan vimma...

YRJÖ. Meikäläisiä on ajettu kuin susia pitkin Pohjanmaan lakeuksia, rajalle ja rajan taakin.

AILI. Tiedätkö, mitä hän--tuo--en saa hänen nimeään huulilleni--mitä hän oli sanonut, kun kuuli, että kasakka oli lyönyt Yrjöä?

HANNA. Onko kasakka sinua lyönyt?

AILI. Vetäisee siteen pois Yrjön otsatta, jolloin tulee näkyviin pitkä, vielä punainen arpi viistossa otsan yli.

HANNA. Kauheata! Millä hän sinua löi?

YRJÖ. Ruoskallaan.

HANNA. Kauheata! Missä se tapahtui?

YRJÖ. Helsingissä.

HANNA. Löitkö sinä häntä ensin?

AILI. Yrjöllä oli erään tuntemattoman naisen pikku tyttö sylissään, toisella kädellään hän piti suitsista hevosta, joka tunki äidin päälle ja olisi muutoin tallannut hänet alleen. Mutta sehän ... sehän oli... »oikein sille nulikalle!»

HANNA. On kimmonnut ylös. Hän sanoi sen? Hän? Sinusta?

AILI. »Kuka käski mennä panemaan sormiaan väliin!»

HANNA. Kuka käski?

AILI. »Olisi tarvinnut vielä enemmän!»

HANNA. Hän sanoi?

AILI. Hän ... tuo ... se oli suomalaisen miehen sana! Eikä se ole ainoa semmoinen sana, ei hänen suustaan eikä muiden!

HANNA. Yhä enemmän kiihtyen. Mutta eikö heidän mielestään enää saisi .. pitääkö antaa heidän kasakkainsa hevosten tallata itseään nostamatta edes aseetonta kättäänkään omaksi suojeluksekseen? »Se oli oikein»--mutta jos *se* oli oikein, silloin kai oli oikein se, mikä meillekin tapahtui?

AILI. Niin olikin!

HANNA. Oli kai oikein, että kaikki muutkin karkoitettiin?

AILI. Senkin he ovat sanoneet, juuri sen: »Nyt on heistä päästy! Nyt palaa rauha pian maahan!»

HANNA. Kävelee, pysähtyy. Oikein isälle, että menetti järkensä ja henkensä--että hän nyt makaa siellä kuolleena kylmässä rautatievaunussa, jossa häntä siirretään raiteelta raiteelle, veturien kirahdellessa korvan juuressa, lävistetyn pään retkahdellessa kirstun laidasta toiseen ... olisi siis kai oikein vielä sekin, jos en saisi tuoda häntä tänne, jos hän ei kuolleenakaan pääsisi lepäämään isänmaansa poveen... »Se oli oikein, kuka käski.»-- Oo, isä julisti heistä hirmuisen tuomion ... minä sitä silloin kauhistuin, mutta en tiedä enää... »Heidät olisi ammuttava!»

AILI. Ammuttava?

YRJÖ. Kiihkeästi. Ketkä?--sanoiko isä, ketkä?

HANNA. Kaikki, jotka ... jokikinen, joka ... »niinkuin sodassa ammutaan kavaltajat»--ne olivat hänen sanansa. Syvästi. Ja se on vielä menevä siihen ... täällä meillä, niinkuin se on mennyt siihen kaikkialla, missä kansojen asia on petetty ja missä se on siitä julistanut tuomionsa, mutta ei kykene sitä muuten panemaan täytäntöön! --*He*, he itse tulevat sen siihen saattamaan.--Muusta he eivät nähtävästi enää välitä.

AILI. Kasvoillaan pelonalainen ihastus. Tekin--tekin olitte tulleet siellä siihen?

YRJÖ. Käännähtäen. Sinäkin, Aili?

HANNA. Yhtäkkiä vaihtuen, katkerasti, ylenkatseellisesti. Tai en tiedä. Ei se täällä meillä siihen mene. Ei meillä mene mikään niinkuin muualla. Ei meidän kansallamme ole oikeata käsitystä siitä, kuinka sitä on solvaistu ja häväisty, kuinka suuri tämä sen häpeä on, ei sillä ole aavistustakaan siitä, mitä on intohimo oikeuden puolesta. Täällähän vain kärsitään, hurskaillaan, etten sanoisi kerskaillaan: »Katso, Herra, kuinka me olemme suuret meidän kataluudessamme, ei mikään kansa ole kärsimystensä kestävyudessa meidän vertaisemme. Me olemme sinun valittu kansasi, mehän toteutamme joka päivä sinun suurinta käskyäsi: käännämme toisen poskemme, kun meitä on toiselle lyöty.» Me annamme pois kaksi oikeuksistamme, kun meitä on yhden anastamisella uhattu, pelastaaksemme kolmannen, joka menee samaa tietä. Taas innostuen. Toista on siellä, tuolla suuressa maassa. Nuoret parrattomat pojat juoksevat siellä kasakkain pistimiin ja santarmien sapeleihin kuin kultansa syleilyyn. Hennot hienohipiäiset ja lempeä-ääniset neitokset panevat siellä kansan tuomioita täytäntöön uhraten henkensä kuin uljaimmat sotilaat taistelutantereella. Venäjän kansalla on tulevaisuus, ja se voittaa vapautensa, sillä se osaa ja uskaltaa sen puolesta taistella. Meillä ei ole yhtä ainoata rohkeata, uhkamielistä ajatusta, ei ketään, joka uskaltaisi lausua semmoisen ilmi, vielä vähemmän ketään, joka antaisi merkin, tekisi vapauttavan, herättävän teon, puhdistaisi ilman, syyttäisi merkkituloet vuorilla palamaan! Isä oli, mutta hänkin--lävisti oman otsansa.

Vaipuu alas.

YRJÖ. Tutkien, henkeään pidättäen. Jos joku sen tekisi, äiti--eikö se olisi murha?

HANNA. Uudelleen nousten. Se ei olisi murha, se olisi tuomion täytäntöön pano--kansan tuomion!-- Jumalan tuomion!

AILI. Äiti, sanotko sinäkin sen?

ROUVA LINDH on tullut hiljaa sisään, kasvoilla onnellinen ilme.

ROUVA LINDH. Pyydän anteeksi, tulini vain, tahdoin vain, kun pyysit--että ehtisit junaan.

HANNA. Säpsähtää, tointuu, muistaa. Onko vastaus saapunut?

ROUVA LINDH. Niin, se tuli juuri, kenraalikuvernöörillä ei ole mitään sitä vastaan.

HANNA. Ei ole mitään sitä vastaan ... minä siis saan!... Lapset, ei muisteta nyt, ei ajatella nyt enää, ei ajatella nyt muuta kuin miten saamme isäparan hänen viimeiseen lepoonsa.--Minä ehdin vielä junaan? Todellako? Kiitos, Hilda! Minä ehdin vielä ... huomenna olen täällä... Yrjö, riennä kutsumaan ajuria!

ROUVA LINDH. Enkö minä ehkä saa tarjota sinulle omaani?

HANNA. Kiitos, Hilda!--Mutta eihän minulla ole mitään paperia näytettävänä santarmeille, jos ne sitä vaativat. Sitä en ehdi saada mukaani.

ROUVA LINDH. Edvard tietysti sähköttää siitä sinne suoraan. Hän ... hän kyllä pitää siitä huolen.

HANNA. Niin, oikein, senhän tietysti täytyy käydä niin. Ailille ja Yrjölle. Hyvästi, lapset, pitäkää te sill'aikaa huoli kaikista valmistuksista, haudasta, laulusta ja seppeleistä ja ilmoittakaa ystäville!... Että se sittenkin sai tapahtua.

ROUVA LINDH. Sanoinkin minä sinulle, ettei semmoista toki voisi odottaa edes Bobrikoffilta.

Kuuluu kiivas soitto. Yrjö menee avaamaan. POLIISIMESTARI astuu sisään.

YRJÖ. Mitä haluatte?

POLIISIMESTARI. Pyydän anteeksi, jos tulen sopimattomasti. Tulin ainoastaan kuvernöörin käskystä ilmoittamaan...

ROUVA LINDH. Se oli tarpeetonta, minä olen jo ilmoittanut sen.

Tekee liikkeen, että poliisimestari menisi.

POLIISIMESTARI. Siinä tapauksessa, että asia on jo ennen minua toimitettu, on minulla kunnia...

ROUVA LINDH. Vaan teillä on ehkä kuvernöörin lupakirja?

POLIISIMESTARI. Mitä lupakirjaa suvaitsee rouva kuvernööriska tarkoittaa?

ROUVA LINDH. Lupakirjaa rehtori vainajan tänne tuomiseen.

POLIISIMESTARI. On nähtävästi olemassa jokin väärinkäsitys. Herra kuvernööri päinvastoin soitti minulle ja käski minun kiireimmän kautta ilmoittaa rehtorskalle, että hänen miesvainajansa hautaaminen ei voi tapahtua täällä...

KAIKKI. Ei voi tapahtua?

ROUVA LINDH. Kuinka ei voi? Mutta kenraalikuvernöörihän on antanut suostumuksensa?--

POLIISIMESTARI. Toistan, että on nähtävästi olemassa väärinkäsitys. Kenties hänen ylhäisyytensä ei olekaan antanut suostumustaan?

ROUVA LINDH. On, on, kuulinhan minä sen telefoonissa.

POLIISIMESTARI. Tuon ainoastaan perille raportin, joka minulle annettiin tuotavaksi. Jos hänen ylhäisyytensä on antanut suostumuksensa, mutta herra kuvernööri siitä huolimatta on katsonut että hänen pitää vastata kieltävästi, niin on mahdollisesti ilmaantunut asianhaaroja, esteitä ... jaa, minä en todella tiedä.

ROUVA LINDH. Mutta mitä esteitä?

POLIISIMESTARI. Joitakin, joita minulla ei ole oikeus eikä tarviskaan tiedustella-- telefoonissa--mutta joita herra kuvernööri varmaankaan ei ole salaava arvoisalta puolisoiltaan. Sulkeudun suosioonne ... sulkeudun suosioonne...

Menee teeskennellyn kohteliaalla kumarruksella sekä rouva Lindhille että muille, kullekin erikseen.

HANNA. On jäykistynyt suoraksi ja kylmäksi. _Hän_ ei siis salli? Se on siis hän, joka ei salli?

ROUVA LINDH. Yhä enemmän hätääntyen. Ei, ei, se ei ole, se ei voi olla mahdollista. Tässä täytyy olla jokin erehdys. Ehkei Bobrikoff sittenkään suostunut? Minä kuulin ehkä sittenkin väärin telefoonissa? Ehkä tuli sittenkin kieltö? Ei, kyllä minä kuulin oikein. Mutta näin ei saa käydä ... ei saa ... tämä on kauheaa...

Puhkee itkuun ja menee.

AILI. Bobrikoff sallii, mutta hän kieltää? Hän?

HANNA. Minun täytyy vielä tavata se mies.

Ottaa hattunsa ja puuhkansa.

YRJÖ. On seisonut, huulet puoleksi auki, kasvot pinnistyneinä, lopulta niinkuin olisi tehnyt päätöksen, nopeasti. Minä tulen mukaasi, äiti!

AILI. Yht'äkkiä vavahtaen. Yrjö, sinä et saa mennä!

YRJÖ. Aili...

Katsovat toisiaan lyhyen hetken.

AILI. Tai miksei? Mene!

YRJÖ. Menee, mutta palaa, sulkee intohimoisesti Ailin syliinsä. Hyvästi, Aili!

HANNA. Ovessa. Tuletko sinä?

YRJÖ. Minä tulen.

Rientää pois.

AILI. Jää hetkeksi miettimään, ristiriitaisten tunteitten vallassa, tempaa liinan ja aikoo rientää ulos. Yrjö!--Ei, ei!--Tai miksei!

Heittää liinansa pois ja jää, vaipuen tuolille.

KOLMAS NÄYTÖS.

Sama huone kuin ensimmäisessä näytöksessä.

KUVERNÖÖRI LINDH ja REHTORI SAARINEN tulevat oikealta. Rehtori on lähdössä, hattu ja hansikkaat kädessä. Kuvernöörillä on salkku toisessa ja virkalakki toisessa kädessä; asettaa ne pöydälle.

LINDH. En tiedä ... tämä on ... teimmepä kuinka hyvänsä...

Alkaa kävellä edestakaisin.

REHTORI. Seuraa häntä silmillään. Minusta ei sinulla ole vähintäkään syytä päätöksesi peruuttamiseen. Sinulla ei tarvitse olla pienintäkään epäilystä siitä, että menettelit täydelleen, niinkuin asianhaarat välttämättä vaativat, sekä oikein että viisaasti.

LINDH. Tekee epämääräisen liikkeen.

REHTORI. Epäilemättä syntyy tästä yhtä ja toista tunteen purkua, ja parjausten tulva kai kohoaa hiukan tähänastistakin tasapintaansa ylemmä.

LINDH. Siitä en välitä. Siihen olen tottunut.

REHTORI. Koettaen vaikuttaa. Jos täällä on saatu jotakin toimeen, jos meillä tässä läänissä suomalaiset virkaolot vielä ovat jotakuinkin säilyneet, jos täällä ruotsalaisuus on veisannut viimeisen virtensä ja

suomalaisuus viety siihen voittoon, mihin se nykyoloissa suinkin voidaan viedä, niin saamme siitä yksinomaan kiittää veljen tarmokasta toimintaa ja varovaista, valtioviisasta menettelyä.

LINDH. Minun täytyy kuitenkin sanoa, että minulle on mitä suurimmassa määrin vastenmielistä ryhtyä taisteluun vainajiakin vastaan--ja olihan hän, kaikesta huolimatta, oma veljeni.

REHTORI. Sitähän se tietysti on. Mutta niinkuin itsekin huomautit, ei vaara vainajan tänne tuomisesta suinkaan olisi ollut vähäinen. Niinkuin mielet, aseman meille näennäisestä edullisuudesta huolimatta, nyt ovat kahden vaiheella, ei olisi todellakaan tarvinnut muuta, kuin että joku, ruumissaattueen kulkiessa kutsuntapaikan ohi, olisi siellä huutanut: »Haudastaan nousi hän muistuttamaan teitä velvollisuudestanne!»--tai jotakin semmoista, sanoja ne kyllä löytävät ja osaavat niitä käyttää, niin olisi kaikki tai ainakin hyvin paljon voinut olla menetettyä. Kulona olisi tieto siitä, että kaikki olivat saapuneet kutsuntaan, mutta yht'äkkiä isänmaallisten tunteittensa valtaamina jättäneet salin tyhjäksi ja liittyneet »sankarin» hautausaattueeseen, levinyt kaikkialle. Se olisi voinut saattaa vaaraan kutsuntain menestymisen koko maassa. Vainajan tänne tuonti on ehkä juuri siinä toivossa asetettukin näiksi päiviksi. Siinä voi piillä hyvinkin pitkälle menevä juoni.

LINDH. Minä kyllä epäilin sitä heti kohta.

REHTORI. No niin, sitä vähemmin siis! Olisihan ollut suorastaan anteeksi antamatonta saattaa vaaraan koko vaivalloisesti rakennettu suunnitelma juuri, kun on toivoa sen onnistumisesta!

LINDH. Hiljentää kävelyään. Tietysti.

REHTORI. Kieltämällä hautauksen täällä kutsuntain aikana olemme vältäneet ansan, jota sekä kagaali että Bobrikoff yrittivät virittää etemme.

LINDH. Sinä siis todella luulet, että tässä oli ansa Bobrikoffinkin puolelta?

REHTORI. Hän tahtoo tännekin venäläistä kuvernööriä. Santarmit eivät myöskään voi sulattaa sitä, että heillä täällä on niin vähän jalansijaa. On aivan ilmeistä, että hän jättäessään asian sinun ratkaistavaksesi oli laskenut, että sinä tunnesyistä ja ehkä myöskin yleisen mielipiteen pelosta sallisit hautauksen tapahtua täällä juuri kutsuntapäivinä ja että silloin syntyisi mielenosoituksia tai muita levottomuuksia. Mutta silloin tapahtui juuri se, mitä hän on odottanut saavansa Pietarissa todistaa: ettei suomalainen mies kyennytkään ylläpitämään järjestystä läänissään, niinkuin oli vakuuteltu. Seuraavana päivänä olisi meillä ollut venäläinen kuvernööri.

LINDH. Epäilemättä.

REHTORI. Ole varma siitä! Santarmeilla on kyllä pitkät sormensa tässäkin pelissä. Ellei heillä sitä olisi, olisivat he tietysti ilman muuta kehoittaneet leskeä kääntymään suoraan kenraalikuvernöörin puoleen tai antaneet hänen tulla tänne ilman muuta. Tässä oli kyllä väijytys, mutta (hymähtäen itserakkaasti) tällä kertaa löysi hieno venäläinenkin politiikka vertansa.

LINDH. Mutta onko sanottu, että nytkään voimme välttää mielenosoituksia, kun tulee tunnetuksi...?

REHTORI. Jos jotakin tapahtuisikin, niin se ei olisi aiheutunut mistään meidän toimenpiteestämme tai laiminlyömisestämme. Ja sitä paitsi, eihän sen tarvitse tulla tunnetuksi, ei ainakaan yleisemmin...

LINDH. Uutinen siitä on varmaan jo tämän päivän lehdessä.

REHTORI. Katsoo kelloaan. Maisteri Kinnunen saa tavallisesti vasta kello 10 lehden tarkastettavakseen. Hän lukee sen välitunnilla. Ei tarvitse muuta kuin viittaus...

LINDH. En kuitenkaan tahtoisi *siihen* sekaantua.

REHTORI. Jätä se minun huolekseni.

LINDH. Niin, jos tahdot olla niin ystävällinen.

REHTORI. Vallan mielelläni, tapaan hänet kohta paikalla koululla.

Menee.

LINDH. Kokoo paperinsa salkkuun ja aikoo lähteä.

ROUVA LINDH tulee päällysvaatteet yllä.

ROUVA LINDH. Kiihtyneenä. Odota, Edvard, elä mene, minun täytyy saada puhua--

LINDH. Minun täytyy joutua virastoon.

ROUVA LINDH. Sano, ettei se ole totta! Sinä et voi kieltää, kun Bobrikoff kerran on suostunut?

LINDH. Sinä karkasit tiehesi, ennenkuin kuulit, että suostumukseen oli liitetty ehtoja, joita en voi täyttää.

ROUVA LINDH. Mitä ehtoja?

LINDH. Hän vaatii minua vastaamaan siitä, ettei täällä tapahdu mitään mielenosoituksia.

ROUVA LINDH. Jos hän sitä vaatii, niin sinä vastaat niistä. Toistellen. Kuule, *jos* se tapahtuu...

LINDH. Kääntyen ja astuen lähemmä. Niin mitä sitten?

ROUVA LINDH. En ole enää viime aikoina välittänyt mistään, en enää tahtonut sekaantua mihinkään, en arvostella mitään, teitpä mitä tahansa, ryhdyitpä mihin tahansa ... olen elänyt täydellisenä erakkona, pakotettunakin elämään erilläni kaikista vanhoista tuttavistani, sulkenut silmäni ja korvani, olen katsonut kupeelleni, ettei kenenkään tarvitsisi minua edes tervehtiä eikä minun ketään ... olkoon ne sinun virka-asioitasi, sinun politiikkaasi... Mutta että voi ja että piti tapahtua vielä tämän ... että sinä niiden asioittesi tähden ... ei, sitä eivät voi puolustaa mitkään syyt!

LINDH. Sitä päinvastoin puolustavat hyvin monet ja hyvin pätevät syyt.

ROUVA LINDH. Kun sinä kerran voit estää häntä palaamasta tänne kuolleena, niin olisit sinä siis voinut sen tehdä hänen eläessäänkin, jos sinulla olisi ollut siihen valta. Sinä olisit voinut hänet karkoittaakin...

LINDH. Tekee torjuvan, kärsimättömän liikkeen. Niin, niin, tietysti.

ROUVA LINDH. Niin, sinä olisit voinut tehdä sen! Nyt minä näen, että sinä olisit voinut senkin tehdä ... mutta se on semmoinen rikos, se on semmoinen kauhea synti, että jos sinä sen teet...

LINDH. Niin mitä sitten?

ROUVA LINDH. Minä en jaksa... Mennään täältä, Edvard! Lähdetään pian pois tästä kauheasta paikasta, ennenkuin olemme ikuisessa hukassa. Jätetään tämä kolkko kivimuuri, jossa elämme kuin vankilassa, jossa asumme toinen toisessa päässä emmekä tapaa toisiamme kuin kärsiäksemme omantuntomme vaivoista...

Sinäkin kärsit niistä,--minä näen sen joka päivä. Mitä oli meillä täällä tekemistä? Etkähän sinä omasta halustasi ja hakemuksestasi tullutkaan tänne...

LINDH. En, vaan velvollisuuteni vaatimuksesta.

ROUVA LINDH. Sinä annoit puolueesi, vanhain ystäväisi houkutella itseäsi siihen, uskotella, että se oli sinun isänmaallinen velvollisuutesi. Vaan jos he välttämättä tarvitsevat tälle sijalle tarkoituksiaan varten jonkun, niin toimittakoot tänne jonkun muun.

LINDH. Naurahtaen. Sinun mielestäsi voisin siis jättää muiden tehtäväksi, mitä itse häpeän?

ROUVA LINDH. Siksi, että sinä olet liian hyvä tämmöiseen. Ottakoot käytyreikseen muita, jotka sopivat siihen paremmin kuin sinä. Miksei tuo sinun pahahenkesi rehtori Saarinen rupea itse kuvernööriksi? Miksi teettää hän sinulla kaikki häpeällisyytensä?--Me voimme vielä, Edvard, peräytyä kunnialla kaikesta tästä. Sinun täytyy lähteä täältä pois, ennenkuin politiikka on sinut lopullisesti turmellut, koventanut ja kylmentänyt, hävittänyt sinusta kaikki inhimillisten tunteiden viimeisetkin idut. Sinä olet tehnyt voitavasi, eikä sinulta voida enää enempää vaatia. Sinulle pannaan nyt ehtoja, silloin kun on kysymys oman veljesi viimeisen tahdon täyttämisestä. Silloin sinä sähköität, että jos sinulle niitä pannaan, niin, jollei sinulle anneta suostumusta ilman niitä, niin antakoon hän sinulle erosi! Silloin hän varmaan ne poistaa.

LINDH. Naurahtaen väkinäisen pilkallisesti. Silloin hän päinvastoin antaa minulle eroni heti paikalla.--Mutta kuinka monta kertaa täytyy minun sanoa sinulle, että minä en tahdo eroani? Te, sinä ja lapset, ette ole koskaan ymmärtäneet, mitä on velvollisuus pysyä asemassa kuinka vaikeassa, kuinka vastenmielisessä tahansa, silloin kun maata uhkaa vaara ja perikato, mutta vielä on edes jotakin toivoa niiden torjumisesta.--Mutta tämä on kaikki tarpeetonta puhetta.

Lähtee menemään.

ROUVA LINDH. Ja sinä luulet, että isänmaa on pelastettavissa? Hanna ei saa haudata täällä miesvainajaansa?

LINDH. Palaa takaisin rouvansa eteen. Koko maan onni ja tulevaisuus riippuu siitä, kuinka tämänvuotiset kutsunnat menevät.

ROUVA LINDH. Minä uskon, että se on mielikuvitusta. Mutta olkoon. Entä sitten?

LINDH. Jos kutsunnat menevät hyvin, ilman mitään häiriötä, on mahdollista, hyvinkin luultavaa, että säännölliset olot palaavat. Kun venäläiset ovat saaneet tahtonsa asevelvollisuusasiassa läpi, tyytyvät he luultavasti siihen ja jättävät meidät sen voiton saavutettuaan rauhaan.

ROUVA LINDH. Se on erehdys, minä olen varma, että vaino nyt vasta alkaakin. Mutta olkoon, mitä se tähän kuuluu?

LINDH. Yhä kärsimättömämmin. Se kuuluu tähän sikäli, että _elleivät_ kutsunnat mene hyvin, on myöskin viimeinen toivo isänmaan pelastumisesta mennyt. Silloin pannaan järjestelmä kaikessa ankaruudessaan toimeen. Ja ne _eivät_ mene hyvin, jos tänne juuri itse kutsuntapäivänä tuodaan vanhan vastarinnan marttyyri, jos joka asemalla kautta koko läänin pidetään puheita ja lasketaan seppeleitä ja täällä sitten lopuksi pannaan toimeen suurenmoiset mielenosoittajaishautajaiset perustuslaillisine »linna-luja-on-jumala»-messuineen. Kääntyen pois, loitompaa. Enkä minä sitäpaitsi tahdo tänne mitään »pyhää hautaa», jonka ääreen kaikkina karkoitus- ja kuolinpäivinä kokoonnutaan harjoittamaan isänmaallista vainajain palvelusta.

ROUVA LINDH. Pidätetyllä kauhulla. Sentähdenkö sinä siis--?

LINDH. Sentähden, juuri sentähden! Sillä minä en tule asettamaan kutsuntain menestymistä enkä isänmaan asiaa vaaraan pienimmälläkään varomattomuudella, en katsomaan mitään persoonallista uhria liian suureksi.

ROUVA LINDH. Et oman kunniasikaan?

LINDH. En sitäkään! Jos kagaali sen minulta riistaakin ja nimeni tahraa, niin antaa sen minulle historia monin kerroin kirkastettuna takaisin.

ROUVA LINDH. Kirkastettuna...--En ymmärrä enkä osaa todistaa kaikkia sinun syytäsi ja politiikkojasi vastaan; minä näen vain sen, näen sen nyt hirvittäväällä selvyydellä, mihin kaikki tuo vihdoon on vienyt. Mutta yhtä minä en sittenkään ymmärrä: kuinka ei sydämesi särje sulkujan, kuinka sinä voit sen äänen tukehduttaa? Onhan tässä kysymys omasta veljestäsi.

LINDH. Minulle on tuiki samantekevää, maatuuko multani toisessa hautuumaassa tai toisessa, rajan tuollako puolen vai tällä.

ROUVA LINDH. Sinulle? Mutta *kun* se ei ollut yhdentekevää hänelle, ja kun se ei ole sitä Hannalle--vihasitpa sinä häntä kuinka tahansa, mutta kun hän kerran on tuonut hänet tänne--minne hän hänet sitten vie? Takaisinko? Jonnekin rajan taa?--Tämä on niin raakaa, niin tylyä, niin epäinhimillisen julmaa. Saavathan viholliset sodassakin haudata kuolleensa, mihin itse tahtovat. Jos täytyy tukehduttaa kaikki jaloimmat tunteet, jos täytyy repiä rinnastaan kaikkein hellin ja pyhin--jos isänmaa täytyy pelastaa tällä tavalla, silloin on parasta, että sitä ei pelasteta ollenkaan.

LINDH. Isänmaa on pelastettava tavalla millä tahansa.

ROUVA LINDH. Ajattele, jos minä olisin hänen asemassaan, Edvard!--Minä rukoilen sinua, anna sydämesi puhua, anna politiikan olla--anna sydämesi puhua!

LINDH. Synkästi ja karkeasti. Ja ovatko he ... onko hän, tuo Hanna, onko hän antanut sydämensä puhua? Kuka on minua häväissyt, panetellut, lokaan ryvettänyt enemmän kuin he ... silloinkin kun ei vielä ollut vähintäkään syytä? Sentähden vain, että minä en voinut hyväksyä kaikkia heidän hullutuksiaan ... etten voinut asettua heidän riviinsä tuomitsemaan kansamme parhaita...

ROUVA LINDH. Ja nyt sinä _näin_ kostat?

LINDH. Minä en kosta, mutta jos sen tekisinkin...

PESONEN tulee.

PESONEN. Siellä on rehtorska ja ylioppilas Lindh, ne pyytävät päästä herra kuvernöörin puheille.

LINDH. Odottakoot eteisessä!

PESONEN menee.

ROUVA LINDH. Et siis peruuta kieltoasi?

LINDH. En.

ROUVA LINDH. Hyvästi sitten.

LINDH. Sinä menet?

ROUVA LINDH. En voi enää...

LINDH. Tarkoitatko totta?

ROUVA LINDH. Tarkoitan.

LINDH. Jos luulet tuolla voivasi pakottaa minua johonkin, niin voin ilmoittaa sinulle, että se on kaikista huonoin keino minun suhteeni. Eronhakemukset eivät ole koskaan minua häikäisseet.

ROUVA LINDH. Väsyneesti. En minä tahdo sinua pakottaa.

LINDH. Ja minne pitää matka, jos saan luvan kysyä?

ROUVA LINDH. Lasten luo Helsinkiin. Tahdon ainakin säästää heitä kuulemasta tätä vieraiden suusta.

LINDH. Koettaen olla huoleton. Voithan käydä sen heille kertomassa. Aiotko jäädä kauaksikin sille matkalle?

ROUVA LINDH. Minä tulen sitten, kun Maurikin on saanut tulla.

LINDH. Katkerasti. Näin siis *_sinä_* seurasit *minua* Vjatkaan?

ROUVA LINDH. Sinä et mennyt Vjatkaan.

Menee.

LINDH. Näyttää olevan kahdella päällä. Menee telefooniin, aikoo soittaa, mutta ei soita. Aikoo mennä rouvansa jälkeen, mutta ei mene. Painautuu pöydän ääreen, pää käsiä vastaan.

TILTA pistäytyy sisään ottamaan huivin, jonka rouva Lindh on unohtanut. Huomattuaan Lindhin saa säälän ilmeen kasvoilleen ja menee varpaillaan ulos.

LINDH. Oikaisekse. Suun ympärillä katkera piirre. Hyvä on. Soittaa. PESONEN tulee. Rehtorska tulkoon. Herra Lindhille sanokaa, että olen hänen tavattavissaan virastossa alhaalla.

PESONEN menee. HANNA tulee.

HANNA. Jäykkä, suora, katkeran kylmä ja terävä. Olen vielä kerran pakotettu vaivaamaan herra kuvernööriä.

LINDH. Tehkää hyvin...

HANNA. Minulla on sanottavana ainoastaan muutama sana.

LINDH. Valitettavasti täytyy minun ilmoittaa, että päätökseni on peruuttamaton.

HANNA. Herra kuvernööri erehtyy, en tullut mitään peruutusta pyytämään.

LINDH. Mikä tuottaa minulle sitten kunnian?

HANNA. Tahdoin kuulla sen omasta suustanne. Nyt olen sen kuullut.--Sitten, koska en voi jättää vainajata sinne, missä hän on, rautatievaunuun...

LINDH. Niin, ette suinkaan...

HANNA. Niin täytyy minun siis saada tietää, missä hautaaminen voi tai oikeastaan missä sen nyt tulee tapahtua? Kenties herra kuvernööri on ystävällinen ja ilmoittaa minulle, mihin miesvainajani maalliset jäännökset tulevat vietäviksi, voidakseni ryhtyä niihin toimenpiteisiin, jotka mahdollisesti vielä kuuluvat minulle?

LINDH. Sallikaa minun kysyä: kun vainaja, niinkuin olette kertonut, lausui sen toivomuksen, että hänet tuotaisiin tänne, antoiko hän teille ehkä myöskin määräyksen siitä, milloin hänen hautaamisensa tulisi tapahtua?

HANNA. Mitä te tarkoittatte?

LINDH. Tarkoitan, että minä, siinä tapauksessa, että hautausta ei vaadita tapahtuvaksi tällä viikolla, ehkä voisin sallia--kuitenkin eräillä ehdoilla--että se tapahtuu täälläkin jonakin minun määräämänäni päivänä.

HANNA. Mutta jos hautaus kerran ollenkaan saa tapahtui, niin miksei se silloin saa tapahtua toisena päivänä niinkuin toisenakin?

LINDH. Se voisi häiritä kutsuntain rauhallista menoa.

HANNA. Vai sentähdenkö? Minä en siis saa haudata häntä tänne sentähden, että teidän kutsuntanne onnistuisivat. Mutta kun kutsunnat ovat onnellisesti ohi, ei mikään estä--?

LINDH. Ei, niinkuin sanoin, jos sitoudutte noudattamaan eräitä välttämättömiä ehtoja.

HANNA. Ja ne ehdot ovat?

LINDH. Valtiollisten mielenosoitusten estämiseksi olen pakotettu vaatimaan, että haudalla ei pidetä mitään puheita.

HANNA. Onko ehkä vielä joitakin muitakin ehtoja olemassa?

LINDH. Tietysti on myöskin, mahdollisiin suruseppelenuhoihin nähden, otettava varteen kaikkia julkisia tilaisuuksia koskeva kielto kansallisten värien käyttämisestä.

HANNA. Siis ainoastaan valkoista ja mustaa?

LINDH. Ainoastaan valkoista ja mustaa.

HANNA. Minulla ei ollut aikomusta panna toimeen mitään mielenosoittajaishautausta, puheini yhtä vähän kuin nauhoinkaan.

LINDH. Eikä myöskään ystävillänne? Vaadin teiltä takeita siitä, etteivät hekään pane toimeen mitään mielenosoituksia.

HANNA. Jos tahtoisinkin, kuinka voisin minä heidän puolestaan semmoisia takeita antaa?

LINDH. Teidän lausumanne toivomuskin on jo oleva heille laki.

HANNA. Semmoista lakia minä en voi enkä tahdo olla laatimassa. En itseni tähden enkä vainajan. Vaikka olikin hänen toivonsa, että toisin hänet tänne, on hän antava minulle anteeksi, etten voi tehdä enempää, kuin olen tehnyt. Ei hän toden totta lähtenyt sinne sitä varten, että palaisi tänne jonakin päivänä, joka jostakin syystä sopii teidän politiikkanne tarkoituksiin. Kun ei hänen sallita päästä isänmaansa poveen ilman ehtoja,

hautaan hänet siis jonnekin ensimmäiseen hautuumaahan rajan taa.

LINDH. Alkaa menettää tyyneyttään. Teette, niinkuin tahdotte. Menettelyenne miehenne kuoltua on siinä tapauksessa täydessä sopusoinnussa menettelyenne kanssa hänen elässään. Kun ette sallinut hänen silloin päästä osalliseksi niistä helpotuksista, joita hänelle tahdottiin suoda, ei minua ihmetytä, ettette salli sitä nytkään. Mutta syyttäkää silloin myöskin itseänne siitä, että hän kuoli vieraille maalle ja että hän nyt ei pääse lepäämään isänmaansa poveen!

HANNA. Astuen askeleen eteenpäin. Oliko se minun syyni, että hän joutui sinne?

LINDH. Te, juuri te, olette syyppää hänen kohtaloonsa! Hänen karkoituksensa alkusyy on yksinomaan teidän.

HANNA. Minun.

LINDH. Te työnsitte häntä kaikessa edellänne! Te veditte hänet rauhallisesta työhuoneestaan politiikan temmellykseen, panitte hänet johtamaan kaikkia salaisia kokouksianne, saitte hänet kuuroksi kaikille varoituksille! Te eristitte hänet vanhoista ystävistään ja hengenheimolaisistaan, te saitte hänet, rehellisen vanhan suomalaisen, liittymään ruotsalaisen puolueenne hurjimpaan kagaali-ryhmään ja sen heiluvaan häntään!

HANNA. Vai minä!

LINDH. Te estitte hänet menemästä Ruotsiin! Jos hän olisi sinne mennyt, olisi hän varmaan vielä elävien joukossa ja olisi kenties piankin voinut palata. Se oli sitä teidän ja teikäläisten ainaista turhamaisuutta, pinnistettyä helsinkiläiskagaalilaista efektinhakuaanne, tuota germaanilaista »kunnia»-kiihkoanne, joka on niin tuiki vierasta ja vastenmielistä meidän vakavalle suomalaiselle rodullemme, johon ette kuulu ja jota ette ymmärrä!

HANNA. Kuulun kernaasti siihen rotuun, josta runoilija kerran lauloi: »Ma kansan näin, mi kunnian edestä kaikki koetti.»

LINDH. Yhä kiihtyneemmin. Teillä on aina ollut sairaloinen tarve koettaa olla enemmän kuin muut, ja te tahdoitte tehdä hänestäkin enemmän kuin muut, vielä suuremman ja kuuluisamman kuin puolueenne puolijumalatkan. Teillä ei ole milloinkaan ollut mitään tunnetta vastuusta, ei koskaan ajatustakaan seurauksista maalle ja kansalle, ei edes hänellekään. Kaikki on uhrattava--uhrattava!--aatteen, oikeuden ja Jumala ties minkä kaiken yleismaailmallisen korun alttarille! Kunhan vain savu nousee, kunhan vain suitsu Suomesta näkyy ja Eurooppa ihmettelee!--Hän ei päässyt elävin silmin näkemään isänmaatansa, mutta te pääsitte. Nyt te täällä tietysti tulette kulkemaan kovaonnisena, uhrautuneena, maanpaosta palanneena intresanttina leskenä. »Hän seurasi häntä maanpakoon, hän hoiti häntä siellä, hän kuljetti hänen ruumiinsa läpi laajan Venäjän, mutta ei saanut tuoda häntä hänen perhehautaansa, julma, luonnoton veli asetti hänelle ehtoja, »häpeällisiä» ehtoja, joihin hän ei voinut suostua. Hänen täytyi viedä hänet takaisin rajan taa» .... siitä syntyy liikuttava legenda, mieltä tärisyttävä ballaadi! Jos tunnen teidät oikein, niin tulette kai vielä meitä syyttämään--ja minua tietysti ennen muita--siitä, että me hänet karkoitimme, me hänet surmasimme...

HANNA. Te sen teittekin.

LINDH. Tietysti minä, kuinkas muuten ... vaikka te itse, juuri te, hänen hyvä hengettärensä, teitte turhiksi meidän, minun, hänen veljensä, ja entisten yhteisten ystäväimme kaikki ponnistukset--huolenpidosta häntä kohtaan--valmistaa hänelle tilaisuuden päästä kotimaahan.

HANNA. On koettanut olla tyyni, kiivaammin. Mutta mitä te oikeastaan tahdotte sanoa? Ettäkö hän siis ilman minua olisi suostunut teidän häpeälliseen alentavaan esitykseenne? Ettäkö Mauri, hän, olisi voinut pyytää

arinoa, arinoa teiltä?

LINDH. Ei siinä olisi ollut sen enemmän alentavaa, kuin on sotavangille, joka on joutunut taisteluun kykenemättömäksi, saada osa vapauttaan takaisin sitoutumalla olemaan liikkumatta ulkopuolelle jotakin määrättyä aluetta.

HANNA. Siinä on vain se ero, että tarjousta ei tehty sotavangille, vaan rintamassa seisovalle sotilaille, joka, niin nähtynyt kuin olikin, ei vielä katsonut olevansa taisteluun kykenemätön eikä siis myöskään katsonut voivansa antautuakaan. Ja taisteluun kykenemätönnäkin hän olisi ennen antanut lävistää itsensä, kuin luovuttanut aseensa teidän kaltaistenne maansa kavaltaijain hänelle hankkimien etujen saavuttamiseksi. On häväistys hänen nimelleen ja hänen muistolleen, että hän ilman minun vaikutustani olisi mihinkään semmoiseen voinut suostua. Ei hän katsonut ehdotuksianne edes sen arvoiseksi, että olisi niistä minulle puhunut. Sain tietää houkutusistanne rikkirevityistä kirjeistänne, joita hän oli heittänyt paperikoriinsa.

PESONEN tulee kädessään keltaisessa kuoressa oleva kirje, jonka asettaa Lindhin eteen pöydälle.

PESONEN. Tämä on mennyt erehdyksestä virastoon.

Menee.

HANNA. Hankkeenne oli katala kylläkin. Sen piti muka käydä ohi Bobrikoffin, Pietarin teitä. Koetitte uskotella hänelle, että jos onnistuisitte, se olisi merkki suunnan muutokseen yläilmoissa. Oli muka todennäköistä, että muutkin karkoitettut pian saisivat palata samalla tavalla. Koetitte ottaa hänet yllättämällä: vastaus oli annettava juuri samassa, otollinen hetki voisi mennä ohi, huomenna voisi olla jo myöhäistä,-- panitte hänen eteensä valmiin paperin,--en sitä löytänyt, hän oli kai heittänyt sen uuniin, mutta kirjeestänne kävi selville, että semmoinenkin oli seurannut mukana--hänen tarvitsi vain piirtää siihen nimensä, ja yhdellä kynänvedolla oli hän vapaa.

LINDH. Niin, ja sen te estitte.

HANNA. Hänen mielentilassaan olisi ollut inhimillistä, jos hän olisi horjahtanut. Oli sydämetöntä uskotella hänelle, koti-ikävästä sairaalle, melkein melkisairaalle miehelle, että hän voisi palata, oli julmaa pitää kuin nälkään nääntymäisillään olevan edessä leipäpalaa, johon hän ei voinut tarttua.--Vai »huolenpidosta häntä kohtaan»! Sitä elkää uskotelko minulle! Kiireenne ei ollut aiheutunut muusta kuin että kutsuntainne edellä olisitte saanut julistaa: hänkin taipui! hänkin alistui! Häntä alentamalla toivoitte itse pääsevänne kohoamaan, häntä mustaamalla laskitte itse tulevanne näyttämään vähemmän mustilta. Vasta nyt minä näen politiikkanne koko suunnattoman surkeuden, sen pohjattoman liejun, johon olette liukuneet!

LINDH. On tarkastanut kirjettä, avannut sen, ilme kasvoillaan on muuttunut iloiseksi hämmästykseksi, melkein riemuisaksi. Hän antaa Hannan puhua loppuun.

HANNA. Mutta hän ei suonut teille sitä iloa. Eikä hän tule kuoltuaankaan teidän pyyteitänne palvelemaan. Odottakoon hän aikaansa rajan takana. Se on kerran tuleva. Kerran on koittava Suomen vapautuksen päivä. Ellei se koita, ei tarvitse hänenkään tänne tulla. Mutta se on koittava. Ja silloin, ainakin silloin, astuu ihan Lindhin eteen, jos ei jo ennen, kun ulkonainen vihollinen on voitettu, saavat tuomionsa myöskin ne, jotka kavalsivat maansa ja turmelivat kansansa, ja se tuomio on kuolema!

Lähtee.

LINDH. Pyydän, odottakaa hiukan. Olkaa hyvä.

Antaa hänelle saamansa kirjeen kuoren.

HANNA. Häneltä--teille? Mitä tämä on?

LINDH. Se on leimasta päättäen pantu postiin samana päivänä, jona hän kuoli. Se on nähtävästi jossakin avattu ja siitä syystä hiukan viivähtänyt. Mutta se ehti kuitenkin ajoissa. Tehkää hyvin! Antaa myöskin kirjeessä olleen paperin Hannalle. Valtakirja minulle jättämään hänen puolestaan senaattiin--armonpyyntö.

HANNA. Vaipuu tuolille. Se ei voi olla...

LINDH. Se on hänen käsialaansa, siinä on hänen allekirjoituksensa ja sinettinsä.--Te ette sano mitään. Näyttää, kuin olisi tämä teille, kuinka sanoisin--yllätys.

HANNA. Heikosti. Nyt minä ymmärrän kaikki.

LINDH. Hetken kuluttua läheten Hannaa. Koko ajan huulilla ivahymy. Hän alistui siis hänkin--niinkuin me muutkin.

HANNA. Kimmoten ylös. Hän ei alistunut, hän--

Vaipuu takaisin.

LINDH. Kerää pöydältä papereita ja asettelee niitä salkkuunsa. Ottaa Hannan edestä pöydältä valtakirjan ja aikoo panna senkin salkkuunsa, mutta jättää sen siihen.

Se on totta, tämä kuuluu teille, vainajan jälkeenjättämiin papereihin.

Menee ja ottaa käteensä kuvernöörin virkalakin. Pysähtyy salkku kainalossa Hannan kohdalle, syrjittäin häneen.

Hän tahtoi aina olla jotakin suurta, jotakin erinomaista, vai tekö hänestä koetitte semmoisen tehdä. Siinä hän nyt kuitenkin on sankarinne, pyhimyksenne...

Asettaa päähänsä lakin.

Minä en ole pyrkinyt olemaan muuta, kuin isänmaallisten virkatehtävieni vähäinen, vaatimaton täyttävä.

Lähtee, mutta kääntyy.

Niin, mitä hautaamiseen tulee, niin voi se nyt tapahtua esteettömästi minun puolestani--milloin tahansa--vaikka jo huomenna--ja myöskin ilman ehtoja--sekä puhein että nauhoin.

HANNA. Nyt te suostutte?

LINDH. Enhän kernaasti voi olla suostumatta vainajan viimeiseen pyyntöön-- hänen omaan pyyntöönsä. Luulen sitä paitsi nyt jommoisellakin varmuudella voivani vastata siitä, ettei täällä enää tule tapahtumaan mitään epäjärjestyksiä.

Menee.

HANNA. Yhä samassa murtuneessa asennossa. Oo!

ROUVA LINDH ja TILTA tulevat, edellinen puettuna matkapukuun, jälkimmäinen kantaen matkalaukkua.

ROUVA LINDH. Tilta vie sen rekeen.

TILTA. Minä ajattelin sanoa, että jos kuvernöörska--niin, että minä en sittenkään välitä--että olkoon, niinkuin olisi puhumatta se, mitä tänä aamuna...

ROUVA LINDH. Tilta jää! No se on hyvä, että Tilta jää.

TILTA. Viipykö kuvernöörska kauankin?

ROUVA LINDH. En voi vielä sanoa.

TILTA. Voi, jos kuvernöörska nyt viipty kauankin ... mitenkä minä nyt osaan?

ROUVA LINDH. Kyllähän Tilta osaa. Tilta nyt koettaa vaan katsoa, että kuvernöörillä on kaikki, niinkuin Tilta kyllä tietää... Viepi ne alas ja käskee kuskin ajaa pienelle portille, pihan puolelle...

TILTA. Jasso, eikö paraatirappujen eteen, vaan pienelle portille...

ROUVA LINDH. Niin.

TILTA menee.

ROUVA LINDH. Lähenee arasti Hannaa. Hanna ... jos sinä tarvitset minun apuani, tarkoitan, jos tahdot sitä vastaanottaa minulta, niin pyydän saada seurata mukana.

HANNA. Nostaa päätään. Sinä lähdet?

ROUVA LINDH. En voi enää jäädä, sen jälkeen mitä on tapahtunut.

HANNA. Katkerasti. Ei sinun _sentähden_ tarvitse lähteä.

ROUVA LINDH. Riemastuen. Hän on suostunut! Sinä sait hänet taivutetuksi?

HANNA. Kimmahtaa suoraksi, puristaen kätensä nyrkkiin, ojentaen ne ylös tuskassa, kostossa, epätoivossa, niinkuin kutsuen apua, mutta saamatta.

Kuuluu laukaus alhaalta.

ROUVA LINDH. Mikä se oli?

HANNA. Joku ampui.

ROUVA LINDH. Ampui? Alhaalla käytävässä?----Missä Edvard on?

HANNA. Hän meni juuri ikään--sinne.

ROUVA LINDH. Rientää ulos peräovesta.

Alkaa kuulua kumeata melua alhaalta. Ovia paiskaillaan kiinni. Sähkökelloja soi.

HANNA. Seisoo jännittyneenä paikoillaan, vähän eteenpäin nojaten ja kuulostaen. Ilme kasvoilla epämääräinen.

YRJÖ tulee nopeasti perältä, päinvastaiselta taholta, kuin minne rouva Lindh oli mennyt.

HANNA. Mitä se oli? Mitä on tapahtunut?

YRJÖ. On tapahtunut se, minkä täytyi tapahtua! Hän on saanut tuomionsa!

HANNA. Häinkö? Hän!--Kuka hänet ampui?

Ei voi kokonaan pidättää ilon ilmettä kasvoiltaan.

YRJÖ. Riemuiten. Minä!

HANNA. Horjuen. Sinä...

YRJÖ. Kasvoilla kuin ilmestys. Minä! Hänen täytyi kuolla! Heidän täytyy kohta kaikkien kuolla! Merkkitulet pian kaikilla vuorilla palavat!

HANNA. Sinä, Yrjö? Sinä!--Ei! Ei!

Kuuluu lähenevää melua. Rientää nopeasti sulkemaan peräoven ja vääntää sen lukkoon. Melu menee ohi.

Pakene!--Pian!--Mennään täältä! Täällä ei ole ketään!

Tahtoo vetää hänet sille ovelle, josta rouva Lindh oli tullut.

YRJÖ. Aion vastata teostani.

HANNA. Sinä, Yrjö? Voi, miksi sinä sen teit?

YRJÖ. Siksi, että se oli tehtävä.

Tekee liikkeen, niinkuin hänen olisi täytynyt vapautua jostakin, joka puristi.

HANNA. Mutta ei sinun, ei sinun! Enhän minä voinut aavistaa, että sinä sen tekisit.

YRJÖ. Juuri minun! Isä julisti tuomion, ja minä panin sen täytäntöön! Kansan tuomion! Jumalan tuomion!

HANNA. Yhä suuremmassa tuskassa ja katkeruuden vimmassa. Eihän--eihän isä ollut oikea mies sitä tuomiote julistamaan!

YRJÖ. Juuri hän oli oikea mies! Kukas sitten, ellei hän!

HANNA. Hän pyysi armoa, hän pyysi heiltä armoa...

On tarttunut kirjeeseen ja heittänyt sen taas pöydälle.

Vaikeroiden.

Ei hänen,--ei sinun,--ei minun! Voi, mitä minä olen tehnyt!

YRJÖ. On saanut käteensä kirjeen. Lukee. »Valtakirja...»--hän? ... isä! ... hän!

Taas kuuluu melua ja askeleita, tartutaan oveen.

POLIISIMESTARIN ÄÄNI. Se on lukossa.--Kantakaa tänne.--Rientäkää toista tietä.--Vartioikaa kaikkia ovia.

YRJÖ. Tuijottaen paperiin, kasvot tuskasta vääntyneinä. Isä alistui, isä pyysi armoa--heiltä...

Kulkee muutamia kiiyvaita askelia; vetää salamannopeasti esiin revolverin ja ojentaa aseensa.

HANNA. On iskenyt kiinni hänen käteensä ja estää häntä ampumasta. Yrjö, mitä sinä aiot? Sinä et saa!

YRJÖ. Yhä suuremmassa epätoivossa. Isä pyysi armoa...

HANNA. Isä ei pyytänyt armoa ... hän pyysi, mutta hän katui sitä heti ... hän sovitti sen kuolemallaan.

YRJÖ. Pyrkii irti, mutta ei pääse.

HANNA. Hän ei ollut enää syyntakeinen, hän oli mielipuoli kärsimyksistä ja koti-ikävästä!

YRJÖ. Ei näytä kuulevan eikä välittävän. En voi seisoa heidän edessään syyttäjänä niinkuin aioin!

Riuhtaisekse irti, sysää äitinsä luotaan, ampuu ja kaatuu pöydän taa.

HANNA. Vaipuu pöytää vasten.

AILI syöksee sisään sisäovesta vasemmalta.

AILI. Hän teki sen! Hän teki sen! Minä aavistin, että hän tekisi sen!

HANNA. Tehden heikon, torjuvan liikkeen, särkyneesti. Aili--sinä et tiedä... Ei olisi pitänyt ... ei olisi pitänyt...

AILI. Huomaa mitä on tapahtunut ja jää seisomaan keskelle lattiaa liikkumatonna.

End of the Project Gutenberg EBook of Tuomio, by Juhani Aho

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK TUOMIO ***

***** This file should be named 13873-8.txt or 13873-8.zip ***** This and all associated files of various formats will be found in: <http://www.gutenberg.net/1/3/8/7/13873/>

Produced by Tapio Riikonen

Updated editions will replace the previous one--the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given

away--you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

*** START: FULL LICENSE ***

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License (available with this file or online at <http://gutenberg.net/license>).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any

work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.net

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.net), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and

discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. **LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES** - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. **YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH F3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.**

1.F.3. **LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND** - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS' WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY

- You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need, is critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation web page at <http://www.pgla.org>.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Its 501(c)(3) letter is posted at <http://pgla.org/fundraising>. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887, email business@pgla.org. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at <http://pgla.org>

For additional contact information: Dr. Gregory B. Newby Chief Executive and Director gbnewby@pgla.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit <http://pgla.org>

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: <http://pglaf.org/donate>

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart is the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For thirty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

<http://www.gutenberg.net>

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.

Tuomio

from <http://manybooks.net/>